

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Archiefonderzoek: Vereeniging Kinderzorg 1950-1980

Bronstudie 1a bij het sectorrapport Geweld in de residentiële LVB-jeugdsector

van Renssen, A.; Creemers, H.; Moonen, X.

Publication date

2019

Document Version

Final published version

Published in

Bronstudies bij het sectorrapport Geweld in de residentiële LVB-jeugdsector

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

van Renssen, A., Creemers, H., & Moonen, X. (2019). Archiefonderzoek: Vereeniging Kinderzorg 1950-1980: Bronstudie 1a bij het sectorrapport Geweld in de residentiële LVB-jeugdsector. In *Bronstudies bij het sectorrapport Geweld in de residentiële LVB-jeugdsector* (pp. [6-42]). Universiteit van Amsterdam.

<https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/rapporten/2019/06/12/onvoldoende-beschermde-geweld-in-de-nederlandse-jeugdzorg-van-1945-tot-heden/Bronstudies+geweld+in+de+residenti%C3%ABle+LVB-jeugdsector.pdf>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Archiefonderzoek: Vereniging Kinderzorg 1950-1980

Bronstudie 1a bij het sectorrapport Geweld in de residentiële LVB-jeugdsector

Anton van Renssen, Hanneke Creemers en Xavier Moonen

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

Amsterdam: Universiteit van Amsterdam, 2019

Bronstudies bij het sectorrapport Geweld in de residentiële LVB-jeugdsector

1. Archiefonderzoek: methodologische verantwoording
Anton van Renssen, Hanneke Creemers en Xavier Moonen
- 1a. Archiefonderzoek: Vereeniging Kinderzorg 1950-1980
Anton van Renssen, Hanneke Creemers en Xavier Moonen
- 1b. Archiefonderzoek: Pameijer en Maasstad 1980-2005
Anton van Renssen, Hanneke Creemers en Xavier Moonen
2. Meldingen Inspectie
Inge Wissink, Natascha Zwalua en Xavier Moonen
3. Enquête medewerkers
Inge Wissink, Anne-Marie van Dijken en Xavier Moonen
4. Interviews sleutelfiguren
Inge Wissink, Anna Snijder en Xavier Moonen
5. Interviews (oud-)pupillen
Hanneke Creemers, Julia Offermans en Xavier Moonen
6. Meldingen meldpunt
Inge Wissink, Carina Okkerman en Xavier Moonen

Archiefonderzoek: Vereniging Kinderzorg 1950-1980

Inleiding

Hoofdstuk 1 Geweld binnen de Veersesingel

- 1.1 Fysiek geweld
- 1.2 Fysieke verwaarlozing
- 1.3 Psychische geweld
- 1.4 Psychische verwaarlozing
- 1.5 Seksueel misbruik
- 1.6 Geweld tegen zichzelf
- 1.7 Conclusie

Hoofdstuk 2 Organisatie

- 2.1 De doelgroep
 - 2.1.2 Plaatsende instanties en plaatsen van herkomst
 - 2.1.3 Verschillende ontwikkelingsniveaus
 - 2.1.4 De Veersesingel als AWBZ-instelling
- 2.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 2.3 Conclusie

Hoofdstuk 3 Personeel en professionalisering

- 3.1 Personeelswerving en opleidingsniveau
- 3.2 Scholing
 - 3.2.1 Gespecialiseerd personeel
- 3.3 Arbeidsomstandigheden
 - 3.3.1 Slechte arbeidsvoorwaarden
 - 3.3.2 Werkdruk en crises
- 3.4 Conclusie

Hoofdstuk 4 Pedagogische visie en pedagogische praktijk

- 4.1 Pedagogische uitgangspunten
- 4.2 Pedagogische praktijk
 - 4.2.1 Behandeling in de jaren vijftig
 - 4.2.2 Behandeling in de jaren zestig
 - 4.2.3 Behandeling in de jaren zeventig
- 4.3 Opvoedingsplannen en rapportages
 - 4.3.1 Systematisch werken
- 4.4 Contact met familie
- 4.5 Conclusie

Hoofdstuk 5 Conclusie

- 5.1 Wat is er gebeurd?
- 5.2 Hoe heeft het kunnen gebeuren?

Archiefonderzoek: Vereniging Kinderzorg 1950-1980

Inleiding

De Vereniging Kinderzorg werd opgericht op 21 februari 1906 op initiatief van ds. Nicolaas Martinus de Ligt, Nederlands-hervormd predikant in Middelburg. Kinderzorg nam vanaf het begin zowel weeskinderen als voogdijkinderen op. In de oprichtingsakte uit 1906 werd een rechtstreeks verband gelegd met de protestantse uitgangspunten 'opgevat in den geest der belijdenis van de Nederlandse Hervormde Kerk'. Kinderzorg nam bij voorkeur kinderen op die een band hadden met dit kerkgenootschap en die uit de provincie Zeeland afkomstig waren.¹ De vereniging nam naast voogdijpupillen zogenaamde regeringskinderen op. De laatsten waren kinderen die met justitie in aanraking waren gekomen en onder toezicht van de regering waren gesteld.

Voor de zorg aan 'debiele' kinderen, destijds de naam voor kinderen met een licht verstandelijk beperking, kwam eind jaren veertig speciale aandacht binnen Kinderzorg. Een belangrijke aanzet daarvoor was een lezing van mevrouw L.C.P. Hogenbrink-Visscher tijdens de algemene vergadering van de Vereniging Kinderzorg in 1948. Zij was directrice van Huize Benvenuta in Dordrecht, een tehuis voor 35 'debiele' kinderen van de stichting Meilust, opgericht in 1947 op initiatief van de Nederlandse Hervormde Kerk.² Naar aanleiding van de lezing besloot het bestuur de bestaande populatie van Kinderzorg te splitsen in 'normale' en 'debiele' kinderen. Met de laatsten werden kinderen bedoeld die geen onderwijs op de lagere school in Middelburg konden volgen, jongens die niet in staat waren een vak te leren op de ambachtsschool en meisjes die niet in staat waren zich te ontwikkelen tot 'volwaardige krachten in het huishouden', zoals door Kinderzorg werd nagestreefd.³ Het meisjeshuis, dat met onderbezetting had te kampen, werd voor de opvang van deze kinderen ingericht. Het voornemen was om kleinere groepen te formeren dan gangbaar was, omdat deze doelgroep speciale zorg nodig had.⁴

Vanaf 1952 beschikte Kinderzorg daarmee over een speciaal onderkomen voor kinderen met een LVB, Huize de Veerse Singel in Middelburg.⁵ Soms werden kinderen uit de Veersesingel – meestal aan elkaar geschreven – ondergebracht in pleeggezinnen. Ze werden daarmee onderdeel van de pleegzorgafdeling van Kinderzorg, hoewel ze in de rapporten van de Veersesingel nog wel werden genoemd.⁶ In dit onderzoek concentreren we ons op het vóórkomen van geweld in de residentiële voorziening voor kinderen met een LVB. Die voorziening groeide als Huize de Veersesingel uit tot een van de voornaamste voorzieningen van Kinderzorg.⁷ Wegens de veranderende, niet-kerkelijke populatie van de tehuizen, koos de vereniging begin jaren tachtig voor een algemene signatuur. Ze bleef bestaan tot 1991, toen haar taken overgingen naar de stichting Agogische Zorgcentra Zeeland.⁸ Die veranderde haar naam in 2011 in Juvent.

Voorliggend onderzoek is uitgevoerd om meer zicht te krijgen op de (veranderende) context waarbinnen geweld in de zorg voor minderjarigen met LVB kon plaatsvinden. Dit onderzoek richt zich op de periode 1951 tot 1980. De belangrijkste reden voor deze keuze is de beschikbaarheid van voldoende archiefstukken in het archief van de Vereniging Kinderzorg Zeeland. Dit archief bevat stukken over de periode 1906 tot 1980 en is ondergebracht bij het Zeeuws Archief in Middelburg.⁹ Voor dit onderzoek relevante archiefstukken omvatten naast jaarverslagen onder meer

¹ Janssen 1996, 30.

² Van der Horst, 27 december 2006 –<http://epaper.bdu.nl/stadnijkerk/epaperarchive/2006/12-27/epaper/3273751.htm> – geraadpleegd op 31 augustus 2018.

³ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1949*, 3.

⁴ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1950*, 3.

⁵ Janssen 1996, 24, 109.

⁶ Zie bijvoorbeeld: Zeeuws Archief (ZA), Kinderzorg, Inv.nr. 27, Ingek. stukken 1958, Overzicht Debielenhuis december 1958, 5 januari 1959.

⁷ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1970*, 4.

⁸ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 67, G.J. de Jager, *Kinderzorg in de jaren zeventig* (Middelburg, december 1969) I; Inv.nr. 70, *Het ABC van Kinderzorg Zeeland*, (Middelburg, 1978), *Een verkenning in Kinderzorg*. (Utrecht, Van der Torn & Buningh organisatieadviseurs, 1979) 1 en *Diskussienota over het beleid van de Vereniging Kinderzorg Zeeland* (dec. 1979) 3-4; Visser 2006, 142.

⁹ Zeeuws Archief (ZA), archief Vereniging Kinderzorg (Kinderzorg).

kwartaalrapportages, interne en externe rapporten. Een deel van dit archief is geordend en geïnventariseerd. Een omvangrijk gedeelte ervan, 191 archiefdozen, is dat echter niet. Na een globale inventarisatie van dat gedeelte, is een beredeneerde steekproef genomen uit de relevante stukken. Daarbij is vooral gekozen voor te bestuderen kwartaalrapportages en bestuursnotulen en -correspondentie en van verslagen van teamvergaderingen. Verder is gebruik gemaakt van twee jubileumboeken over de geschiedenis van Kinderzorg: *Vereeniging 'Kinderzorg'. 90 jaar zorg voor kinderen uit 1996* en *Een kind is geen postpakket* over honderd jaar Vereeniging Kinderzorg uit 2006. Uit deze jubileumboeken wordt duidelijk dat er – onder de honderden kinderen die tussen 1953 en 1980 in de Veersesingel hebben gewoond, kinderen zijn die positieve herinneringen hebben aan hun verblijf. Onder hen waren er ook die hebben uitgesproken dat ze het er goed hebben gehad. 'Juf Anne was lief. Als zij er was, was het feest', vertelde een oud-pupil in het jubileumboek uit 2006. De onderzoeksvraag naar geweld in de voorzieningen van de stichting Kinderzorg voor kinderen met een LVB die aan dit verslag ten grondslag ligt, heeft als consequentie dat de nadruk ligt op de negatieve gebeurtenissen in de instelling.

Het onderzoeksverslag begint met gevonden aanwijzingen van geweld. Vervolgens wordt een beeld geschetst van de doelgroep en organisatie van de zorg over de jaren heen, van de medewerkers, het personeelsbeleid en de arbeidsomstandigheden, van de pedagogische visie en van de pedagogische praktijk. Hiermee wordt gezocht naar risicofactoren die een mogelijke verklaring kunnen bieden voor het vóórkomen van geweldsincidenten. In de conclusie wordt antwoord gegeven op de vragen 1) Wat is er gebeurd? en 2) Hoe heeft het kunnen gebeuren? Bij deze laatste vraag wordt ingegaan op aanwezige risicofactoren van geweld in de zorg voor minderjarigen met een licht verstandelijke beperking.

Hoofdstuk 1 Geweld binnen de Veersesingel

In de archiefstukken zijn verschillende aanwijzingen van geweld of geweldsincidenten gevonden. Deze aanwijzingen staan hieronder beschreven, waarbij onderscheid is gemaakt in aanwijzingen van fysiek geweld, fysieke verwaarlozing, psychisch geweld, psychische verwaarlozing, seksueel geweld en overige vormen van geweld. Op basis van deze aanwijzingen kan uiteraard geen totaalbeeld worden geschetst van geweldsincidenten in de Veersesingel. Wel blijkt hieruit dat er geweldsincidenten waren en situaties die als geweld ervaren konden worden en dat in ieder geval een deel hiervan ook gerapporteerd werd.

Voor het ontbreken van meer meldingen in de archieven zijn verschillende mogelijke verklaringen te geven. Er kan daadwerkelijk weinig sprake zijn geweest van geweld. Ook kunnen sommige praktijken als 'normaal' beschouwd worden en daarom niet als geweld werden genoteerd. Ten slotte bleek uit de stukken dat niet alle misstanden opgeschreven werden. De meerwaarde ervan werd niet ingezien en het zou mogelijk extra werk kunnen opleveren: 'Wanneer een medewerker werd ontslagen wegens misstanden, noteerden we dat niet omdat dat alleen maar meer werk op zou leveren. Hij ging toch weg', meldde een oud-teamleider van de Veersesingel.¹⁰ Dat speelde bijvoorbeeld in de jaren tachtig bij een groepsleider van wie vermoed werd dat hij seksueel grensoverschrijdend gedrag ten opzichte van kinderen vertoonde. Na een rechtszaak hierover tegen hem, begon hij elders een coachingsbureau voor kinderen. Voor Kinderzorg was het aanstellen van deze man in Zeeland achteraf de reden om als vast onderdeel in de aanstellingsprocedure een 'bewijs van goed gedrag' te vragen. Deze groepsleider bleek namelijk elders in Nederland al eerder veroordeeld te zijn wegens hetzelfde gedrag.¹¹

1.1 Fysiek geweld

Slaan en andere vormen van fysiek geweld waren officieel verboden in de Veersesingel. Uit de geraadpleegde jubileumboeken en uit de archieven blijkt dat het toch voorkwam, al is er niet veel over gevonden. Uit het feit dat het niet beschreven staat, valt overigens niet te concluderen dat fysiek geweld niet of niet vaker vóórkam.

In de Veersesingel werden pupillen door leidinggevenden gedurende de onderzoeksperiode af en toe geslagen, al was dat officieel verboden. Dat was volgens een hoofdleraar, werkzaam in de Veersesingel van 1966 tot in de jaren negentig, soms nodig om de orde te handhaven. 'Een pak voor de billen kon soms genezend werken. Dat was gewoon nodig, zoals het nu ook nodig zou zijn. Maar dat mag niet gezegd worden', vertelde hij in 2006.¹² Hij sloeg af en toe om orde te herstellen, maar ook omdat jongeren zich niet gedroegen tijdens de kerkdienst.¹³

Een enkele keer is informatie gevonden over fysiek geweld van pupillen richting groepsleiding. Een oudere jongen raakte in 1964 een gevecht met een groepsleider. De aanleiding werd door het team gezocht in de onstabiele groepssituatie. De vechtpartij vond namelijk plaats ten tijde van een verbouwing van de Veersesingel, waardoor de oudere jongens tijdelijk moesten verblijven in een jeugdherberg. Daardoor voelden zouden ze zich volgens het groepsteam buiten het geheel van Kinderzorg voelen staan.¹⁴ Een jaar later werd een groepsleider door een jongen aangevallen met een mes.¹⁵ Nog datzelfde jaar, in 1965, takelde een jongen een groepsleidster zodanig toe dat zij 'enige tijd' niet kon werken.¹⁶ In de jaren zeventig kregen jongeren meer vrijheid. Wanneer ze werden aangesproken op hun alcoholgebruik, werden ze soms agressief richting de groepsleiding. Zoals de jongen die teveel bier bij de melkboer bestelde. 'We mochten geen bier drinken, maar deden het toch', vertelde een oud-bewoner in 2006. 'Elke week kwam de melkboer. Soms had ik wel vier of acht

¹⁰ Mededelingen oud-afdelingshoofd Veersesingel, 14 augustus 2018.

¹¹ Idem; email van oud-afdelingshoofd Veersesingel, 27 september 2018.

¹² Visser 2006, 106.

¹³ Visser 2006, 127.

¹⁴ ZA, Kinderzorg, Inv.nr. 28, Ingek. stukken 1964, Rapport over het vierde kwartaal 1964, 8.

¹⁵ ZA, Kinderzorg, Inv.nr. 28, ingekomen stukken 1964, Rapporten eerste kwartaal 1965 betreffende het werk in de tehuizen en de sector gezinsverpleging van de Vereniging Kinderzorg, 5.

¹⁶ ZA, Kinderzorg, Inv.nr. 28, Ingek. stukken 1965, Rapporten tweede kwartaal 1965 van de tehuizen en afdelingen gezinsverpleging.

kratten staan.' Wanneer de leiding dan boos werd op de oud-pupil, werd hij nog kwader dan hij al was. 'Dan sloeg ik ze bijna recht door het raam.'¹⁷

Een andere vorm van geweld, bestond uit vandalisme. Een jongen probeerde in 1959 diverse malen brand te stichten. De branden werden steeds bij tijds geblust. De jongen in een andere instelling plaatsen was volgens de hoofdleder moeilijk omdat bij de behandeling van de jongen rekening moest worden gehouden met de nabijheid van zijn ouders, waar de jongen erg hecht mee was.¹⁸ In 1970 was er sprake van 'vrij ernstige mate voorkomende brandstichtingen'. Enkele jongens in het paviljoen 't Kraaienest', een leefgroep voor zeer moeilijk lerende jongeren, bleken de schuldigen. Alle branden konden tijdig worden geblust.¹⁹

1.2 Fysieke verwaarlozing

Naast fysiek geweld zijn in diverse bronnen aanwijzingen gevonden voor fysieke verwaarlozing. Dat had in verreweg de meeste situaties betrekking op voedsel en voedselbereiding.

De voedingswaarde van het eten was in 1957 slecht doordat het te eenzijdig was samengesteld. Er was een 'aanmerkelijk tekort aan eiwitten, kalkzouten en de vitamines B1, B2 en nicotinezuur in de voeding' door onvoldoende consumptie van melk, kaas en vlees. De vleesconsumptie door de kinderen bedroeg slechts op '50 á 60%' van wat nodig was volgens inspectrice Spanjaards van het Voorlichtingsbureau voor Voeding in Den Haag.²⁰ Datzelfde jaar kregen alle leefgroepen van de Veersesingel evenveel eten, waarbij onvoldoende rekening gehouden werd met de grootte van de groepen. Doordat die verschilden kwam het voor dat grotere groepen per persoon minder eten kregen, bijvoorbeeld brood en zoet beleg, dan kleinere groepen.²¹ Ook later kregen kinderen soms te weinig eten omdat alle kinderen evenveel kregen opgeschept of omdat er te weinig eten was. Voor een puberjongen van de Veersesingel halverwege de jaren zestig, was, in zijn herinnering, aanhoudende honger de reden om regelmatig eten te stelen, onder meer bij de kok.²²

Waar het ook aan schortte, was hygiëne. In september 1956 was er sprake van een epidemie, vermoedelijk van paratyfus, onder personeel en kinderen. Een arts verordonneerde extra hygiënische maatregelen, zoals het vaker schoonmaken van wc's en het voortdurend handen wassen. Een maand later leek de epidemie bezworen.²³ Drie jaar later constateerde inspectrice Spanjaards dat de koelkast, het fornuis en het groentehok niet goed werden schoongehouden. Sommige kookplaten van het fornuis waren zelfs kapotgegaan omdat ze door de aangekoekte vuiligheid onvoldoende konden uitzetten.²⁴ In 1961 bleek dat er tekort was aan eetgerei en dat het ook niet altijd hygiënisch verantwoord was. Er werd daarom nieuw eetgerei aangeschaft: borden, schalen, juskommen en pollepels. Ook kregen kinderen uit hygiënisch oogpunt een eigen plastic beker, want tot ontzetting van de nieuwe hoofdleder, dronken kinderen bij het tandenpoetsen 'zo van de kraan!!!!!!'.²⁵

1.3 Psychisch geweld

Psychisch geweld kwam vaker voor. De meest voorkomende vorm betrof vrijheidsbeperking, die naar huidige maatstaven soms van forse proportie waren.

¹⁷ Visser 2006, 123.

¹⁸ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 27, Ingek. stukken 1960, Overzicht Debielenhuis april 1960 en Algemeen overzicht.

¹⁹ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 29, Ingek. stukken 1970, 'Huize "De Veerse Singel". 4^e kwartaalverslag 1970.

²⁰ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 26, Ingek. stukken 1957, Voorlopige opmerkingen inzake het onderzoek van het Voorlichtingsbureau voor de Voeding, 6 november 1956; Idem, *Rapport van het Voorlichtingsbureau voor de Voeding Tehuizen Veersesingel 148* (zp., zd.)

²¹ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 26, Ingek. stukken 1957, Voorlopige opmerkingen inzake het onderzoek van het Voorlichtingsbureau voor de Voeding, 6 november 1956; Idem, *Rapport van het Voorlichtingsbureau voor de Voeding Tehuizen Veersesingel 148* (zp., zd.)

²² Visser 2006, 105.

²³ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 26, Ingek. stukken 1956, Verslag vereniging "kinderzorg" Zeeland vanaf 24 september 1956 en vanaf 18 oktober 1956.

²⁴ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 26, Ingek. stukken 1957, Voorlopige opmerkingen inzake het onderzoek van het Voorlichtingsbureau voor de Voeding, 6 november 1956; Idem, *Rapport van het Voorlichtingsbureau voor de Voeding Tehuizen Veersesingel 148* (zp., zd.)

²⁵ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 28, Ingek. stukken 1961, Rapport Tehuizen, Maatschappelijk Werk en Voogdijvereniging, verslag Debielenhuis van 1 juli tot 1 oktober 1961, 3.

In 1957 werd een meisje dat richting de leiding brutaal was geweest enige tijd afgezonderd. De bron vermeldt niet hoe lang dat is geweest en welke vorm van afzondering werd toegepast. De maatregel leek wel 'zeer heilzaam' te hebben gewerkt, stelde de leiding.²⁶ Jongeren moesten tot in de jaren zestig soms voor straf een half jaar lang elke avond naar hun kamer.²⁷ In dezelfde tijd werden jongeren naar Huize Welkom in Arnhem gestuurd. Het voormalige hoofd van de Veersesingel schrijft hierover in de jaren zestig: 'Dat was een gesloten inrichting: grote poort, overal sleutels. Daar werden ze zo afgeknepen dat ze na een week gegarandeerd genezen terug kwamen'.²⁸ Zo gingen begin 1967 vier jongens voor twee weken naar Huize Welkom omdat ze zich driemaal schuldig hadden gemaakt aan joy-riding. De laatste keer hadden ze daarbij een aanrijding veroorzaakt, waarvoor ze voor de rechter moesten verschijnen. Het veertiendaags verblijf in Huize Welkom was een deel van de pedagogische maatregel die vanuit de Veersesingel werd getroffen. Daarnaast kregen ze op de Veersesingel zelf nog drie weken volledig kamerarrest en werd de aangerichte schade gelijkelijk verdeeld over de drie jongens en werd dat van hun zakgeld ingehouden.²⁹

Uitbuiting van werkende jongens kan ook als een vorm van psychisch geweld worden beschouwd. Dat overkwam een jongen die in 1956 als leerlingbakker in Goes te werk werd gesteld. Hij moest lange werkdagen maken en kreeg een te laag salaris. Na enige tijd mocht hij aan de slag bij een bakker die hem beter behandelde en beter betaalde.³⁰

Daarnaast was er soms sprake van dreiging van pupillen, zowel richting groepsleiding als tussen pupillen onderling. Een jongen bezocht in 1953, samen met, en op initiatief van een elfjarig meisje, drie opeenvolgende nachten een van de meisjesslaapzalen. Die bezoeken waren mogelijk wegens de slechte staat van de afscheiding tussen de jongens- en de meisjesslaapzaal. Toen de leiding achter de nachtelijke bezoeken kwam, werd direct een provisorische afscherming getimmerd.³¹ In 1960 boezemde een jongen 's nachts de aanwezigen op de slaapzaal voor de kleine meisjes angst aan doordat hij er rondliep met een doek voor zijn mond en rondzwaaide met een mes. De jongen had dat die avond in een film gezien.³² In de jaren zeventig schold en dreigde een jongen in een van de leefgroepen richting groepsleiding: 'Ik ga je verdrinken, ik steek een mes in je donder'.³³ Het gedrag werd door zijn groepsleiders echter door de vingers gezien omdat het volgens hen een uitingsvorm van hem was in plaats van een reëel dreigement.

Gedurende de gehele onderzochte periode zijn meldingen gemaakt van diefstal door jongeren uit de Veersesingel. De diefstallen die binnenshuis plaatsvonden, creëerden gevoelens van onveiligheid bij bewoners en leiding die er slachtoffer van waren. De diefstallen varieerden van het stelen van snoep en 70 cent van de kamer van een leidster tot de diefstal van grotere bedragen – 25 gulden – eveneens van de kamer van een leidster, of van een horloge van een leidster tijdens haar werk en diefstal door een jongen bij zijn werkgever.³⁴ In het laatste geval, dat plaatsvond in 1957, volgde ontslag op staande voet, maar de leiding hoopte dat de jongen terug mocht komen. Gebeurde dat niet, dan zou hij naar het Kamp voor Sociale Jeugdzorg 'Papenvoort' in Rolde worden overgeplaatst.³⁵ Diefstal onderling vond ook plaats, wat onder de pupillen ook voor onrust en onveilige gevoelens zorgde.³⁶ In de jaren zeventig werd soms geld gestolen door drugsgebruikers die op bezoek kwamen in pension De Sprong. Dat was een voorziening voor begeleide kamerbewoning die vanuit de Veersesingel was opgezet voor oudere pupillen.³⁷

²⁶ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 26, Ingek. stukken 1957, Overzicht van het Debielenhuis 14-5 tot 6-6 1957

²⁷ Visser 2006, 106.

²⁸ Visser 2006, 106.

²⁹ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 77, Verslag oer het eerste kwartaal 1967 van de tehuizen en de afdeling maatschappelijk werk, Huize "De Veerse Singel".

³⁰ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 26, Ingek. stukken 1956, verslag 6 november 1956.

³¹ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 64, Rapport 30 april 1953.

³² ZA, Kinderzorg, inv.nr. 27, Ingek. stukken 1960, Overzicht Debielenhuis, 15 oktober 1960.

³³ Visser 2006, 110.

³⁴ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 26, ingekomen stukken 1957, Overzicht Debielenhuis over het tijdvak 28/8 tot 19/9; Inv.nr. 27, Ingek. stukken 1960, Overzicht Debielenhuis december 1959; Inv.nr. 28, Ingek. stukken 1961, Van Arkel, 'Rapport' (zd. <begin december 1961>).

³⁵ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 26, Ingek. stukken 1957, Overzicht Debielenhuis over het tijdvak 20 juli tot 17 augustus 1957.

³⁶ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 28, Ingek. stukken 1961, 'Overzicht van werkzaamheden bij de Vereeniging Kinderzorg gedurende de maanden november-december 1961', 7.

³⁷ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 26, Ingek. stukken 1957, Overzicht Debielenhuis over het tijdvak 28/8 tot 19/9; Inv.nr. 27, Ingek. stukken 1960, Overzicht Debielenhuis december 1959.

³⁷ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 26, Ingek. stukken 1957, Overzicht Debielenhuis over het tijdvak 20 juli tot 17 augustus 1957.

1.4 Psychische verwaarlozing

In Huize Veersesingel zijn tussen 1951 en 1980 verschillende vormen van psychische verwaarlozing gedocumenteerd. Het was soms het gevolg van ondeskundigheid van personeel of het gevolg van zuinigheid van de instelling. Andere keren was dit het gevolg van straffen die werden uitgedeeld of van maatschappelijke ontwikkelingen die effect kregen op de begeleiding van pupillen.

Een meisje bleek in 1953, na extern onderzoek, ten onrechte als debiel aangemerkt.³⁸ In 1959 blijkt een jongen volgens de directeur 'grote schade' te hebben opgelopen omdat hij ten onrechte op een lbo-school en in de Veersesingel was geplaatst terwijl hij een IQ had van 100. Hij was dyslectisch maar niet verstandelijk beperkt.³⁹ Halverwege de jaren zestig mochten jongeren eenmaal per maand naar huis. Wanneer ze straf kregen, werd die toestemming echter ingetrokken en kon het wel twee maanden duren voordat ze hun ouders weer zagen.⁴⁰ Een jongen werd in de jaren zestig kwaad omdat hij gedwongen werd twintig jaar oude kostuums te dragen die nog op voorraad lagen in de kelder van de Veersesingel.⁴¹ Het uitdelen van dergelijke oude kleding die in opslag lag bespaarde Kinderzorg geld, maar de jongen was waarschijnlijk bang dat hij voor gek zou lopen omdat hij kleren moest dragen die volledig uit de tijd waren.

Gebrek aan voldoende of de juiste begeleiding van pupillen door personeel kan ook als een vorm van geweld worden beschouwd. In september 1959 ontstonden er spanningen binnen de groep voor de oudste meisjes als gevolg van groot personeelsgebrek. Er waren te weinig personeelsleden die overwicht op de meisjes hadden.⁴² Daarbij kwam een conflict met een van de nieuwe groepsleiders. Hij vertrok in de zomer van 1959, waardoor het personeelstekort en de werkdruk nog verder opliepen. De zorg voor de kinderen leed daaronder.⁴³ In 1961 constateerde de nieuwe leidinggevende dat het 'Debielenhuis' dat met de kinderen veel te weinig werd ondernomen. Daarvoor ontbrak het ook aan teveel materiaal. 'Handenarbeidsmateriaal is er nauwelijks', schreef hij. 'Ook spelen als Halma, Domino, damspel, ganzenbord, sjoelbak, zijn niet of niet compleet aanwezig. Er is op dit punt veel verwaarloosd.'⁴⁴ In de jaren zeventig en tachtig was er in sommige leefgroepen te weinig leiding en bestond een cultuur van verregaande tolerantie. In pension De Sprong leidde gebrek aan begeleiding tot verzuim van school en werk. In de weekenden was er sprake van drugsgebruik, soms van diefstal en van het draaien van harde muziek, dat tot problemen met buurtbewoners leidde. Gebrek aan voldoende begeleiding leidde tot gevoelens van onveiligheid onder de bewoners van het pension, zoals een oud-bewoonster in 2006 vertelde.⁴⁵

1.5 Seksueel misbruik

Enkele malen is er seksueel overschrijdend gedrag en mogelijk ook misbruik gedocumenteerd. In 1956 werd een huisknecht op staande voet ontslagen wegens 'oneerbare plannen met een van de grotere meisjes'. De man was nog maar drie dagen in dienst.⁴⁶ In 1959 misbruikte een oudere jongen in de Veersesingel enkele malen kleinere jongens. Hij werd betrapt en werd overgeplaatst naar een andere instelling.⁴⁷ In 1964 ging een meisje ongeoorloofd met een vriendin mee naar huis en werd daar, naar eigen zeggen, lastiggevallen door de vader van haar schoolvriendin.⁴⁸ In 1976 was er een

³⁷ Visser 2006, 122.

³⁸ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 64, Rapport 15 april 1953.

³⁹ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 27, Ingek. stukken 1959, H. Verdam, notitie zd. (mei 1959).

⁴⁰ Visser 2006, 106.

⁴¹ Visser 2006, 106.

⁴² ZA, Kinderzorg, inv.nr. 27, Ingek. stukken 1959, Overzicht Debielenhuis maart-april 1959; Idem, Algemeen overzicht, 15 mei 1959.

⁴³ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 27, Ingek. stukken 1959, Extract notulen Bestuursvergadering 31 juli 1959.

⁴⁴ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 28, Ingek. stukken 1961, Rapport Tehuizen, Maatschappelijk Werk en Voogdijvereniging, verslag Debielenhuis van 1 juli tot 1 oktober 1961, 2.

⁴⁵ Visser 2006, 106, 127, 139.

⁴⁶ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 25, Rapport 24 september 1956.

⁴⁷ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 27, Overzicht Debielenhuis maart-april 1959.

⁴⁸ ZA, Kinderzorg, Inv.nr. 28, ingekomen stukken 1964, Rapport over de gang van zaken in de diverse tehuizen van 1 juli tot 30 september 1964, 4.

jongen van een pension in de IJsselstraat in Vlissingen, een van de externe pensions van de Veersesingel, die 'zich ophield met jonge meisjes'. Zijn gedrag wekte veel beroering bij de buurtbewoners. Wat er verder precies gebeurt is, vertellen de bronnen niet.⁴⁹

1.6 Geweld tegen zichzelf

Enmaal is in het archief van Kinderzorg een vorm van geweld van een jongere tegen zichzelf gevonden. Het betrof een meisjes dat in 1968 vijftien Chefarine-tabletten had ingeslikt die ze tijdens een weekendverblijf bij haar ouders had meegenomen naar het internaat. Ze kreeg hevige maagkrampen. Het meisje beet de slang dicht die haar maag moest leegpompen. Uiteindelijk ondervond ze geen fysieke gevolgen van haar daad. Waarom ze tot haar daad was gekomen, was voor het personeel onduidelijk.⁵⁰

1.7 Conclusie

Diverse vormen van geweld kwam in de Veersesingel voor gedurende de gehele onderzoeksperiode. Tot in de jaren zestig werden jongeren bestraft met soms forse periodes van vrijheidsbeperking. Deze vorm van psychisch geweld nam af in de jaren zeventig. Het vaakst lijkt er sprake te zijn geweest van verwaarlozing. Soms was dat een onderliggende oorzaak voor agressie vanuit jongeren richting leiding. Zo lijken gebrek aan structuur en leiding in de jaren zeventig jongeren te veel vrijheid te hebben geboden en dat leidde tot agressie. Over vormen van fysiek geweld is in de archiefstukken weinig te vinden, hoewel dat wel voorkwam, ook in de vorm van vandalisme.

⁴⁹ ZA, Kinderzorg, In.nr. 134, Verslagen bijeenkomsten hoofdenoverleg, staf 1975-1979, Verslag Hoofdenstaf d.d. 3.9.'76.

⁵⁰ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 29, Ingek. stukken 1968, Rapport over het derde kwartaal 1968.

Hoofdstuk 2 Organisatie

‘De kwaliteit van de hulpverlening wordt bepaald door immateriële en materiële waarden. De immateriële waarden worden geleverd door de hulpverleners; de materiële door de beschikbare gelden en de wijze, waarop de hulpverlening gehuisvest is.’⁵¹ Dit citaat komt uit een interne discussienota van Kinderzorg uit 1979. Aan deze immateriële aspecten, zoals de genoten opleiding van de groepsleiding, en materiële aspecten van de hulpverlening, zoals de groeps grootte en de teamgrootte, geven we in de komende hoofdstukken aandacht.⁵² Zo kan een beeld worden geschetst van het leefklimaat in de Veersesingel en wordt geprobeerd risicofactoren te traceren die het vóórkomen van geweld mogelijk kunnen verklaren.

2.1 De doelgroep

Zoals hierboven genoemd, bestond de doelgroep van Huize de Veersesingel officieel uit kinderen die geen onderwijs op de lagere school in Middelburg konden volgen, jongens die niet in staat waren een vak te leren op de ambachtsschool en meisjes die niet in staat waren zich te ontwikkelen tot ‘volwaardige krachten in het huishouden’. Eind 1952 woonden er 34 kinderen: 22 jongens en twaalf meisjes.⁵³ Tot 1963 woonden er ook nog meisjes zonder een verstandelijke beperking in een afgescheiden deel van het tehuis.⁵⁴ Het aantal kinderen van Huize de Veersesingel nam toe tot 69 in 1956. In de jaren die volgden daalde het aantal bewoners tot 41 in 1961. Daarna stabiliseerde het aantal bewoners zich voor langere tijd tussen de vijftig en zestig pupillen. Halverwege de jaren zeventig nam het aantal iets toe tot een maximum van 71 in 1975 en 1976. In 1979 was er weer een lichte daling, maar dat was volgens de directie ‘een incidentele inzinking’, veroorzaakt door problemen op een groep die daardoor gesloten moest worden.⁵⁵ Over de gehele periode woonden er ongeveer twee keer zoveel jongens als meisjes in de Veersesingel (Figuur 1).

De leeftijd voor kinderen varieerde van 6 tot 21 jaar, in de jaren zestig bijgesteld naar maximaal 18 jaar. In de praktijk kwam het voor dat er ook iets oudere kinderen woonden, vooral toen bleek dat doorplaatsing naar een zelfstandige woonvoorziening niet goed lukte. Eind jaren vijftig bestonden er grote zorgen over de steeds ouder wordende bewonersgroep en de nazorg die geboden moest worden. De kinderen verbleven soms jarenlang in Kinderzorg. In 1968 vertrokken twee meisjes die respectievelijk twintig en veertien jaar in diverse tehuizen hadden gewoond, waarvan de laatste jaren in Huize De Veersesingel.

⁵¹ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 70, Diskussienota over het beleid van de Vereniging Kinderzorg Zeeland (Middelburg, december 1979) 20.

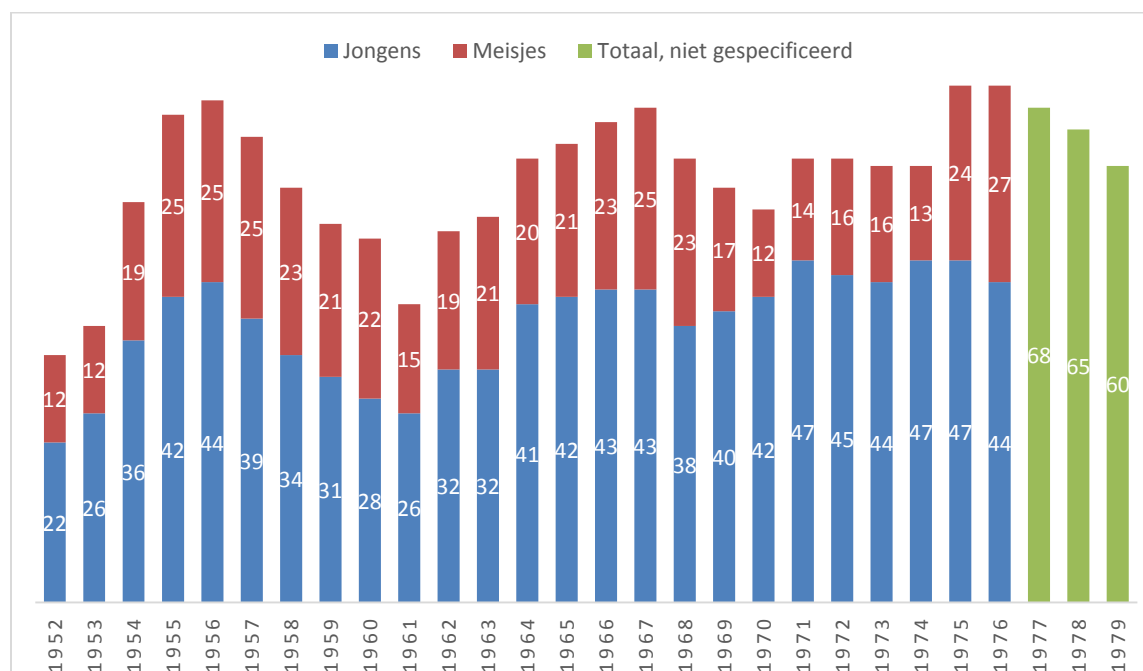
⁵² ZA, Kinderzorg, inv.nr. 70, Diskussienota over het beleid van de Vereniging Kinderzorg Zeeland (Middelburg, december 1979) 20, 36.

⁵³ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1952*, 4.

⁵⁴ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1952*, 4; Visser 2006, 87-88.

⁵⁵ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 70, Diskussienota over het beleid van de Vereniging Kinderzorg Zeeland (Middelburg, december 1979) 7; Visser 2006, 107.

Figuur 1 Aantal opgenomen jongens en meisjes in de Veersesingel van 1951 tot en met 1979 per 31 december⁵⁶

2.1.2 Plaatsende instanties en plaatsen van herkomst

De kinderen die naar de Veersesingel kwamen, werden daar geplaatst door diverse instanties. Dat konden vrijwillige plaatsingen zijn, bijvoorbeeld via kerkelijke diaconieën, of gedwongen. Bij de tweede categorie kinderen speelde de kinderrechter een belangrijke rol. De kinderrechter kon kinderen onder toezicht stellen van de regering wanneer ze een strafbaar feit hadden gepleegd. Dat waren de zogenaamde regeringskinderen. Kinderrechters konden ook ouders van de ouderlijke macht ontheffen of daaruit ontzetten. Zij konden vervolgens de kinderen onder voogdij stellen van een voogdijvereniging die dan een gezinsvoogd kon aanstellen. In beide gevallen, zowel bij volledige voogdij als bij gezinsvoogdij, konden kinderen door de kinderrechter in een residentiële voorziening worden geplaatst omdat hij dat beter vond voor het kind.⁵⁷

In de jaarverslagen van de jeugdzorginstelling die Kinderzorg was, werden diverse plaatsende instanties genoemd. Dat waren allereerst de zogenaamde 'eigen voogdijpupillen'. De Vereniging Kinderzorg ving namelijk niet alleen voogdijkinderen op, maar was zelf ook voogdijvereniging die kinderen in inrichtingen kon onderbrengen. Dat betekende dat Kinderzorg de voogdij over die kinderen had gekregen van de kinderrechter. Ook andere voogdijverenigingen konden die krijgen en besluiten hun kind in de Veersesingel te plaatsen, bijvoorbeeld omdat ze elders geen plaats voor hadden. In alle gevallen speelde de kinderrechter een belangrijke rol.

Daarnaast bleef het mogelijk dat via andere instellingen vrijwillige plaatsingen werden gedaan waar geen kinderrechter of voogdijraad bij betrokken was. Uit tabel 1 blijkt dat het aantal eigen voogdijpupillen van Kinderzorg in de jaren zestig sterk daalde. Plaatsingen door andere voogdijverenigingen zijn steeds minimaal geweest. Rechtstreekse plaatsingen via de kinderrechters namen vanaf de jaren zestig juist sterk toe.⁵⁸ De gespecificeerde cijfers over 1975 en 1980 over

⁵⁶ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 69, Jaarverslagen Kinderzorg 1952-1979; Cijfers 1968: inv.nr. 29, Ingek. stukken 1968, Vierde kwartaalverslag 1968, 4; Cijfers 1969: Inv.nr. 29, Ingek. stukken 1970, Rapport eerste kwartaal 1970, 'Huize "De Veerse Singel"'; Cijfers 1970: Idem, 'Huize "De Veerse Singel". 4^e Kwartaalverslag 1970" Cijfers over 1980 zijn niet bekend.

⁵⁷ Zie voor een verdere uitleg de bijdrage van M. Rietveld-Van Wingerden in het onderzoek van de Commissie Geweld in de Jeugdzorg van de Commissie, sector Residentiële instellingen.

⁵⁸ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 69, Jaarverslag Kinderzorg 1959, 17; Jaarverslag Kinderzorg 1960, 14; Jaarverslag Kinderzorg 1965, 11; Jaarverslag Kinderzorg 1970, 14. Gespecificeerde cijfers over 1975 en 1980 zijn niet bekend.

plaatsende instanties zijn niet in de archiefstukken gevonden. Wel vermeldt het jaarverslag over 1980 dat het aantal vrijwillige plaatsingen in de Veersesingel dat jaar voor het eerst groter was dan het aantal justitiële plaatsingen, dus van zowel regeringskinderen als kinderen van ouders die van de ouderlijke macht ontheven of daaruit ontzet waren.⁵⁹ Duidelijk is dat de verantwoordelijkheid van de plaatsingen grotendeels bij de overheid lag.

Tabel 1 Aantallen geplaatste kinderen in de Veersesingel in 1955, 1960, 1965, 1970, 1975 en 1980 per soort plaatsende instantie⁶⁰

Plaatsende instanties	1955	1960	1965	1970
Kinderzorg	44	31	28	20
Andere instellingen	8	9	5	7
Raden voor de Kinderbescherming	5	0	1	0
Kinderrechters	7	9	23	20
Gemeenten, kerkelijke diaconieën	3	3	5	7
Totaal	77	53	62	54

Aanvankelijk waren de meeste kinderen Zeeuws. Zo kwamen in 1959 van de 52 kinderen er niet meer dan elf van buiten de provincie Zeeland.⁶¹ Vanaf 1961 veranderde dit. Onder meer de Sociaal Pedagogische Dienst van de GGD in Rotterdam meldde kinderen aan. Het Bureau Kinderrechter Rotterdam, dat plaats zocht voor deze kinderen, liep namelijk aan tegen de lange wachtlijsten bij andere tehuizen voor 'debiele kinderen'. Het Bureau Kinderrechter bleek heel tevreden over deze oplossing. Er werden meer aanvragen in het vooruitzicht gesteld door de Rotterdamse GGD.⁶² Hierdoor waren achttien jaar later, in oktober 1979, van de 61 kinderen er 33 van buiten Zeeland afkomstig. Dat betrof vooral jongeren uit sociaal zwakke stadsmilieus.⁶³ Tegen die tijd kwam er echter meer aandacht voor regionalisering en in het jaarverslag over 1980 werd melding gemaakt van een verwachte toename van het aantal opvangplaatsen in Zuid-Holland. Daardoor, zo was de verwachting, zou het aantal jongeren afnemen dat naar de Veersesingel zou komen.⁶⁴ In het Zeeuws Archief bevinden zich geen jaarverslagen van Kinderzorg van na 1980. Of de verwachtingen zijn uitgekomen is daardoor onduidelijk. De komst van pupillen vanuit Rotterdam en omgeving is mogelijk nog wel doorgegaan tot halverwege de jaren negentig. Uit de casus van Pameijer die voor dit onderzoek is beschreven, blijkt dat pas in 1994 meer opvangplaatsen voor jongeren met LVB beschikbaar kwamen.

2.1.3 Verschillende ontwikkelingsniveaus

De meeste jongere bewoners van de Veersesingel bezochten de Ireneschool voor Bijzonder Lager Onderwijs (blo) in Middelburg.⁶⁵ Daarnaast bezochten enkele kinderen, in 1961 drie, de lagere school van de Nederlandse Hervormde Gemeente in Middelburg.⁶⁶ Eind jaren zeventig volgden veel jongens ito (Individueel Technisch Onderwijs) en meisjes IHNO (Individueel Huishoudelijk en Nijverheids Onderwijs).⁶⁷ In 1974 waren dat zeventien jongens, van wie er zeven in Middelburg en acht in Goes naar school gingen, en 5 meisjes, van wie er één een school in Goes bezocht.⁶⁸

⁵⁹ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1980*, 8.

⁶⁰ ZA, Kinderzorg, Jaarverslagen Kinderzorg 1955, 1960, 1965 en 1970.

⁶¹ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1959* (gedrukt) 17.

⁶² ZA, Kinderzorg, inv.nr. 28, Ingek. stukken 1961, 'Aan de Heren leden van het Moderamen van de Ver. Kinderzorg', Verslag van de wnd. Directeur, 14 april 1961.

⁶³ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 69, *Diskussienota over het beleid van de Vereeniging Kinderzorg Zeeland* (Middelburg, december 1979), Bijlage 3, Herkomst van in tehuizen geplaatste kinderen; Visser 2006, 139.

⁶⁴ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1980*, 7.

⁶⁵ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 27, Ingek. stukken 1958, Overzicht Debielenhuis zd. (begin mei 1958) ; Inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1959* (gedrukt), 9; Idem, (gestencild) 3.

⁶⁶ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 28, Ingek. stukken 1961, Rapport Tehuizen, Maatschappelijk Werk en Voogdijvereniging, verslag Debielenhuis van 1 juli tot 1 oktober 1961, 2.

⁶⁷ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 134, Bezetting Huize 'De Veersesingel' per 30-6-1977.

⁶⁸ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 126, Huize 'De Veerse Singel'. Verslag over het eerste half-jaar 1974, 2.

Van de kinderen werd aanvankelijk verwacht dat ze na het verlaten van de Ireneschool niet in staat zouden zijn zich te ontwikkelen tot volwaardige arbeidskrachten.⁶⁹ In de praktijk bleek het hiermee alleszins mee te vallen. Allereerst bleken niet alle kinderen op hun plek te zijn op de Ireneschool en in Huize de Veersesingel. Ter illustratie, in 1959 bevonden zich volgens de psycholoog in de diverse tehuizen van Kinderzorg ongeveer tien kinderen die ten onrechte op blo-niveau waren getest.⁷⁰ Het omgekeerde kwam ook voor: dat er kinderen met een zo ernstige problematiek waren opgenomen, dat zij alle aandacht van de groepsleiding opeisten. Dat ging ten koste van de andere kinderen, die door hun iets hogere niveau met wat meer begeleiding mogelijk veel betere kansen in de maatschappij hadden gehad, stelde psycholoog Verdam vast in een rapport uit 1959.⁷¹ Iets dergelijks speelde bijvoorbeeld twee jaar later. Eén jongen eiste zoveel aandacht op – ‘Eén leidster voor X, alleen is niet voldoende’ – dat dit ten koste ging van de ander kinderen. De conclusie binnen het team was dan ook dat deze jongen eigenlijk niet in de Veersesingel thuis hoorde.⁷² Ook waren er leerlingen met leer- en opvoedmogelijkheden, die eerder op een lom-school thuishoorden. Maar helaas, zo meende directeur Kolk in 1959, ontbrak het aan de voor dat onderwijs benodigde gespecialiseerde leerkrachten.⁷³

De meeste jongens en meisjes bleken dus wel in staat een beroep te leren. De oudere jongens en meisjes, ongeveer de helft van de bevolking van de Veersesingel, werkten buiten de instelling. Jongens volgden een praktische opleiding voor onder meer bakker, slager, groentekweker of waterrijbediende. Veel meisjes werkten als hulp in de huishouding en sommige behaalden een diploma aan de landbouwhuishoudschool.⁷⁴ Een jongen die halverwege de jaren vijftig nog was overgeplaatst naar ‘debieleninrichting’ De Beele, bij Zutphen, bleek in oktober 1956 in een gezin in Franeker te wonen en was daar in staat in zijn eigen onderhoud te voorzien.⁷⁵ Naast hun werk volgden de jongeren vanaf oktober 1961 ook drie avonden per week een avondschoon, gegeven door personeel van de Ireneschool.⁷⁶ Mislukkingen waren er overigens ook, zoals de jongen die in 1961 een mislukte poging ondernam om via een avondschoon zijn lts-diploma te behalen. Een ander lukte dat weer wel en kon als metselaar aan de slag.⁷⁷

In 1958 was de selectie van de jongeren, op basis van testen door psychologe Hogenbrink-Visser, er op gericht om kinderen met een lager IQ dan 95 van de meer begaafden af te zonderen. De directeur noemde een jaar daarvoor overigens een IQ tussen de 55 tot 85 als selectiecriteria voor het samenstellen van leefgroepen.⁷⁸ Welke grens in de jaren die volgden werd gehanteerd, is onduidelijk omdat geen testen bewaard zijn gebleven. Gezien de ontwikkelingen in later jaren, hieronder beschreven, lijkt het dat kinderen inderdaad een IQ hadden van net onder de 100 en lager. Dat lijkt het oordeel te bevestigen van een groepsleider van de Veersesingel over de jongeren die daar halverwege de jaren zestig woonde. Volgens haar waren velen niet ‘debiel’, maar eerder verwaarloosd.⁷⁹ Datzelfde meende tijdens een reünie een oud-bewoonster die zelf begin jaren zeventig in de Veersesingel woonde. Bewoners uit latere jaren, constateerde ze vol verbazing, bleken voor het overgrote deel ‘gehandicapt’ te zijn. Dat was volgens haar in haar tijd niet het geval. Volgens een voormalige leidster woonden in de jaren zeventig jongeren van sterk verschillend niveau: van analfabete jongeren die slecht konden praten tot jongeren met een IQ van net onder de 100.⁸⁰

2.1.4 De Veersesingel als AWBZ-instelling

⁶⁹ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1949*, 3.

⁷⁰ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 27, Ingek. stukken 1959, Notitie H. Verdam zd., en Algemeen Overzicht, 15 mei 1959.

⁷¹ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 70, H. Verdam, *Rapport en bespreking van de werkzaamheden van de psycholoog bij de vereniging Kinderzorg te Middelburg over de periode jan. 1957 - sept. 1959*, 7.

⁷² ZA, Kinderzorg, inv.nr. 28, Ingek. stukken 1961, ‘Verslag Debielenhuis’.

⁷³ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1959* (gestencild), 3.

⁷⁴ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1959* (gedrukt), 9; Idem, (gestencild) 3.

⁷⁵ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 26, Ingek. stukken 1956, Rapport over de maand september 1956.

⁷⁶ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 28, Ingek. stukken 1961, Rapport Tehuizen, Maatschappelijk Werk en Voogdijvereniging, verslag Debielenhuis van 1 juli tot 1 oktober 1961, 2.

⁷⁷ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 28, Ingek. stukken 1961, ‘Overzicht van werkzaamheden bij de Vereniging Kinderzorg gedurende de maanden november-december 1961’, 7; Idem, Ingek. stukken 1964, Rapport over de gang van zaken in de diverse tehuizen van 1 juli tot 30 september 1964, 4.

⁷⁸ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 27, Ingek. stukken 1958, Beschrijving concept Bouwplan van de Vereniging Kinderzorg te Middelburg, 3-4; Inv.nr. 26, Algemeen verslag van de vereniging Kinderzorg te Middelburg, 23 dec. 1957, 3.

⁷⁹ Visser 2006, 104.

⁸⁰ Visser 2006, 122.

Duidelijk is dat het verstandelijke niveau van de bewonersgroep vanaf begin jaren zeventig gestaag daalde als gevolg van de erkenning van de Veersesingel als AWBZ-instelling in 1968.⁸¹ Het internaat werd voortaan gezien als een tehuis voor 'zwakbegaafde kinderen die resocialiseerbaar' waren. Het belangrijkste gevolg van die omschakeling was dat er meer kinderen naar het internaat kwamen die 'zwaarder debiel' waren dan tot dan toe het geval was, maar die niet opgevangen konden worden in de Middelburgse zwakzinnigengesticht Vijvervreugd. De kinderen vertoonden ook zwaardere gedragsstoornissen, waardoor ze in kleinere groepen moesten wonen. De groepsleiding van de Veersesingel moest worden bijgeschoold om hen de juiste behandeling te kunnen bieden. De extra medische begeleiding die nodig was, had Kinderzorg ook niet in huis. De oplossing werd gevonden in een nauwere samenwerking met Vijvervreugd.⁸² De directie kon niet onder de aanvraag voor AWBZ-erkenning uitkomen, meende waarnemend directeur Schimmel najaar 1968, maar hij vroeg zich af of Kinderzorg er zo blij mee moest zijn. Voortaan bestond Kinderzorg namelijk uit 'tweeërlei inrichtingen': een pedagogische en een medisch-pedagogische. De financiële insteek zou anders worden en de administratie zou 'aanzienlijk' worden verzwaaard, meende Schimmel, die economisch directeur van Kinderzorg was.⁸³

Er werd gekozen voor het oprichten van een afzonderlijke afdeling binnen de Veersesingel voor zogenoemde 'laag-debielen', waarover het bestuur op 2 december 1969 sprak met dr. Hottentot.⁸⁴ Ruim een maand later, in januari 1970, werd Paviljoen E heropend, nadat het een jaar eerder was gesloten wegens personeelsgebrek. Het paviljoen werd nog datzelfde jaar hernoemd tot De Stuw. Het was bestemd voor 'dieper-debiele' kinderen. Begin jaren zeventig was nog wel onduidelijk of Kinderzorg de opvang voor 'diep debiele' kinderen zou handhaven. Directeur De Jager constateerde namelijk dat 'verschillende kinderen niet meer terug kunnen naar de maatschappij'.⁸⁵ Bij hem was het onduidelijk of de nieuwe AWBZ-doelgroep wel resocialiseerbaar was, zoals de bedoeling was. Een verrassing kan dat voor het bestuur niet zijn geweest. Dat de Veersesingel 'overspoeld' zou worden met 'laag debielen, imbecielen en idioten' was iets waarvoor zij in november 1968 namelijk al gewaarschuwd was vanuit de Zeeuwse ziekenfondsen, die de AWBZ-verpleging zouden moeten bekostigen. Voor deze kinderen bestond namelijk een chronisch gebrek aan opvang.⁸⁶ Desondanks werd resocialisatie een van de doelstellingen van de AWBZ-zorg, bleek uit overleg met het Ministerie van Volksgezondheid in 1976.⁸⁷

Naast niveauperlagering van de kinderen kwamen er ook meer vrije plaatsingen in plaats van plaatsingen door de kinderrechtster. Tegelijk zag de teamleider van de Veersesingel in 1970 'plotseling' een flinke onderbezetting en vroeg hij zich af of dat wel zo erg was. Doordat de Veersesingel een AWBZ-voorziening was geworden, voorzag hij namelijk een omschakeling van een opvoedingstehuis naar een behandelingstehuis. 'Als zodanig rijst de vraag of we inderdaad van onderbezetting kunnen spreken of dat we reeds overvol zijn, uitgaande van bv. 10 kinderen per groep, een aantal dat in de behandelingswereld al groot is.'⁸⁸ Hem was in ieder geval duidelijk dat de invoering van de AWBZ voornamelijk leidde tot verwarring in de zorg aan LVB-kinderen.⁸⁹

Eind jaren zeventig bleek het gemiddelde niveau op de Veersesingel zo te zijn gedaald dat jongeren niet meer altijd in staat bleken te zijn om een ambacht te leren. Dat kwam door het toenemende aantal aanvragen voor zeer moeilijk lerende jongeren. Die dreigden tussen 'wal en schip' te vallen doordat ze niet konden voldoen aan het hogere niveau van de bestaande leefgroepen in de Veersesingel, vermeld het jaarverslag over 1979.⁹⁰ Een van de oorzaken daarvan was dat de

⁸¹ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 67, G.J. de Jager, *Kinderzorg in de jaren zeventig* (Middelburg, december 1969) III; Inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1970*, 4.

⁸² ZA, Kinderzorg, inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1977*, 4.

⁸³ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 29, Ingek. stukken 1968, Th. Schimmel, 'Informatie aan het Moderamen van de Vereniging Kinderzorg inzake het voorlopig aanwijzen van Huize "De Veerse Singel" als zwakzinnigeninrichting volgens de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten', (zd.).

⁸⁴ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 29, Ingek. stukken 1970, F. v.d. Wind aan bestuur Kinderzorg, 'Extrakt Notulen bestuursvergadering op dinsdag 2 december 1969', april 1970.

⁸⁵ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 29, Ingek. stukken 1970, 'Huize "De Veerse Singel": overzicht van het derde kwartaal 1970; Idem, G.J. de Jager, 'Nota Kinderzorg', 20 november 1970.

⁸⁶ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 20, Ingekomen stukken, Th. Schimmel aan de leden van het Moderamen van de Vereniging Kinderzorg, 11 november 1968.

⁸⁷ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 134, Verslag Hoofdenstaf dd. 22-12-1976.

⁸⁸ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 29, Ingek. stukken 1970, 'Huize "De Veerse Singel": overzicht van het derde kwartaal 1970.

⁸⁹ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 29, Ingek. stukken 1970, 'Huize "De Veerse Singel". 4^e kwartaalverslag 1970.

⁹⁰ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1979*, 21.

leefgroepen vaak te groot waren, een terugkerend probleem zoals de hoofdleder al in september 1977 had geconstateerd. Dat deze kinderen toch in de Veersesingel terecht kwamen, kwam volgens hem doordat er onvoldoende opvangtehuizen waren voor debiele kinderen. Hij zag te vaak dat deze kinderen ten onrechte werden geplaatst in een zwakzinnigeninrichting tussen 'imbeciele en idiote kinderen'. Het schrijnende was volgens hem de 'hulpeloze toestand waarin kind, ouders en bemiddelende instantie verkeren bij gebrek aan oplossingsmogelijkheden.'⁹¹

De splitsing van de groepen en de opvang van kinderen bood meer ruimte voor de opvang van kinderen met grotere gedragsproblemen. De daling van het gemiddelde IQ leidde onder meer toe dat in 1980 de meeste oudere jongeren op een sociale werkplaats werkten. Wanneer daar tenminste plaats was, want het aantal voor hen geschikte voorzieningen daalde door overheidsbezuinigingen die werden doorgevoerd als gevolg van de economische crisis. 'Minder dan ooit zijn onze jongeren in staat om in het vrije bedrijf of in de Sociale Werkplaats aan de slag te raken.', constateerde een groepsleider in 1980.⁹²

2.2 Organisatorische ontwikkelingen

Het 'debielenhuis' kwam gereed in 1952 na de verbouw van het voormalige meisjeshuis. De voorziening voor kinderen met een LVB kreeg toen de naam 'Het aquarium', hoewel het huis zelf nog steeds bij de oude naam 'Huize de Veersesingel' werd genoemd. Het Aquarium telde in 1952 vijf leefgroepen: de Watertorren (voor 'acht kleine schoolmeisjes'), de Zeepaardjes (voor elf jongens van 8 tot 12 jaar), de Zeesterren (voor negen oudere meisjes), de Goudvissen (voor elf jongens van ongeveer 13 jaar) en de Zwaardvissen (voor elf jongens van 14 tot 20 jaar). De groepen waren nog niet gemengd; dat zou pas na de verbouwing van 1966 deels gebeuren. Elke groep had zijn eigen leid(st)ers. Alleen tijdens vakanties en op vrije dagen werden die vervangen, zodat er sprake was van weinig wisseling in groepsleiding, ook omdat van hen verwacht werd dat ze permanent beschikbaar moest zijn.⁹³ In 1958 waren er zes groepen. Eén voor oudere meisjes, twee voor werkende jongens en drie gezinsgroepen. Dat waren verticale gemengde groepen voor jongens en meisjes onder de 14 jaar.⁹⁴

De huisvesting was van 1951 tot aan 1966 ronduit slecht. In december 1954 werden de gebouwen aan de Veersesingel door een inspecteur van het Ministerie van Justitie afgekeurd voor gebruik. 'De gebouwen zijn verouderd en ondoelmatig', zo vatte het jaarverslag over 1955 het oordeel over de staat van de gebouwen samen.⁹⁵ Ook met de hygiëne was het niet altijd goed gesteld, zoals bleek uit de eerder gemelde paratyfusedepidemie in september 1956. Kinderen sliepen met hun zessen of zevenen op een slaapzaal en moesten samen één toilet delen. De jongens die beneden sliepen, ergerden zich aan de geluiden van de meisjes die op de bovenverdieping leefden.⁹⁶ De te snelle groei van de Veersesingel zorgde er ook voor dat de oudere meisjes in 1958 in de voormalige woonruimte van de hoofdleder moesten slapen.⁹⁷ Ruim drie jaar later, in augustus 1961, constateerde de nieuwe hoofdleder van de Veersesingel een algehele staat van verwaarlozing in het gebouw. Op veel plaatsen lag rommel, zoals stapels ongesorteerde kleding. Ook werden talloze oude medicijnen en lege medicijnflesjes uit het huis verzameld. Verder bleken veel deursloten niet in orde, waarna die werden gerepareerd of vervangen. 'Vreemden kunnen thans niet meer op elk ogenblik van de dag binnen zonder aan te bellen', meldt een verslag uit oktober 1961. Met vereende krachten, kinderen samen met leiding, werden de meest verwaarloosde kamers opgeknapt en opnieuw geveerd en behangen.⁹⁸

⁹¹ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 128, Ingek. stukken 1977, 'Verslag Huize "De Veerse Singel"', 14 september 1977, 2.

⁹² ZA, Kinderzorg, inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1980*, 7; Inv.nr. 70, *Diskussienota over het beleid van de Vereeniging Kinderzorg Zeeland* (Middelburg, december 1979) 11.

⁹³ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 71, H.F. Geervliet, *De Vereniging Kinderzorg te Middelburg 1906 1- 1971* (scriptie) (Middelburg, 1972) 25.

⁹⁴ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 27, Ingek. stukken 1958, Beschrijving concept Bouwplan van de Vereeniging Kinderzorg te Middelburg, 5; Inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1959* (gedrukt), 9; Idem, (gestencild) 3.

⁹⁵ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1955*, 5; Inv.nr 25, Ingek. stukken 1954, Rapport over december 1954.

⁹⁶ Visser 2006, 104-105.

⁹⁷ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 27, Algemeen verslag van de vereniging Kinderzorg te Middelburg over het tijdvak 28/1 - 28/2 1958.

⁹⁸ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 28, Ingek. stukken 1961, Rapport Tehuizen, Maatschappelijk Werk en Voogdijvereniging, verslag Debielenhuis van 1 juli tot 1 oktober 1961, 3-4.

In 1963, acht jaar na de afkeuring voor gebruik van de gebouwen, begon de sloop ervan. Er verrezen vijf nieuwe paviljoens naast een gemoderniseerde gymzaal en een zesde paviljoen met daarin de centrale keuken, een personeelshuiskamer en twee kantoorruimtes.⁹⁹ De vijf paviljoens waren bestemd voor een groep werkende jongens, een groep werkende meisjes, twee gemengde groepen voor schoolgaande kinderen en een groep voor jongens van 14 en 15 jaar oud. 'Opmerkelijk was al direkt de rust die als vanzelf kwam', schreef de hoofdleder uit die periode in een terugblik in 1973.¹⁰⁰ In de jaren zeventig werd de differentiatie van de leefgroepen anders. In de paviljoens Het Anker, De Brug en Het Kompas woonden gemengde leefgroepen van jongeren met relatief hoog IQ. In Het Kraaienest woonden zmlk-jongeren in een meer gestructureerde groep en in De Stuw woonden jongeren met een moeilijk voorspelbaar gedrag. 'Gedragsgestoorde kinderen' werden ze in 1977 genoemd.¹⁰¹ De Stuw kreeg in 1978 een afzonderlijke 'soort begeleidingscommissie' met daarin een huisarts, een kinderarts, twee psychiaters, het paviljoenshoofd van en de hoofdleder van de Veersesingel.¹⁰²

Vanaf 1973 werden verschillende pensions geopend buiten Middelburg. Het eerste pension, De Sprong, was bestemd voor zes jongeren die er begeleide kamerbewoning kregen. Ze kregen er meer vrijheid, hadden er een eigen appartement, een eigen televisie en radio, maar ze moesten er ook zelf koken, in tegenstelling tot wat ze in de Veersesingel gewend waren. Overdag gingen ze naar school of naar hun werk.¹⁰³ In 1975 opende, als tweede, pension IJsselstraat in Vlissingen zijn deuren en in 1978 een derde, Het Kompas, in het nabijgelegen vissersdorp Arnemuiden. Zo bestonden er in 1979 drie dependances naast de Veersesingel en konden er maximaal 72 kinderen worden opgevangen en begeleid.¹⁰⁴

Omdat het aantal kinderen van de Veersesingel gelijk was gebleven, betekende de verhuizing van oudere jongeren naar pensions dat de jongere leefgroepen konden worden verkleind. Dat gebeurde dan ook. In 1974 was de gemiddelde groepsgrootte twaalf á dertien kinderen. Dat was te groot voor de kinderen met steeds zwaardere problemen.¹⁰⁵ Maar in 1977 werden de oudere leefgroepen van twaalf kinderen gesplitst. De kleinere groepen maakten het mogelijk de individuele begeleiding te verbeteren. Dat was nodig omdat het veelal 'bijzonder moeilijke kinderen' waren voor wie het leven in een groep van twaalf in feite te zwaar was, vermeldde het jaarverslag over 1977.¹⁰⁶ Eenzelfde ontwikkeling herhaalde zich in 1979, waardoor een leefgroep van twaalf kinderen aan de Veersesingel gesplitst kon worden in een groep voor 'ernstige gedragsstoornissen' en 'gedragsstoornissen'.¹⁰⁷

2.3 Conclusie

Het niveau van kinderen die in de Veersesingel werden opgenomen was aanvankelijk hoger dan door de plaatsende instanties was verwacht. Veel kinderen waren in staat een opleiding te volgen. Eind jaren vijftig bleek dat sommige kinderen toch normaal begaafd bleken te zijn en onder hun niveau geplaatst waren. De eerste tien jaar van haar bestaan was de kwaliteit van de behuizing in de Veersesingel ronduit slecht. Het bestuur, maar ook de overheid, lijken te hebben getreuzeld met de broodnodige nieuwbouw. Toen die in 1965 eenmaal in gebruik werd genomen, werkte dat rustgevend op de pupillen.

Vanaf 1968, drie jaar na ingebruikname van de nieuwbouw, daalde het ontwikkelingsniveau van de pupillen. Dat jaar werd de Veersesingel namelijk een AWBZ-instelling. Eind jaren zeventig bleek het gemiddelde niveau van de bewoners op de Veersesingel te zijn gedaald doordat er vooral zmlk-jongeren woonden. Veel van hen waren niet in staat om een ambacht te leren. Eind jaren zeventig werkten steeds meer jongeren op een sociale werkplaats. Dat kwam onder meer doordat de

⁹⁹ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 71, Geervliet, *De vereniging Kinderzorg*, 29-30; Janssen 1996, 121; Visser 2006, 101.

¹⁰⁰ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 71, Geervliet, *De vereniging Kinderzorg*, 30.

¹⁰¹ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 134, Notities hoofdenstaf d.d. 15 februari 1978; Mededelingen oud-afdelingshoofd Veersesingel, 14 augustus 2018.

¹⁰² ZA, Kinderzorg, inv.nr. 134, Notities hoofdenstaf d.d. 25 april 1978.

¹⁰³ Visser 2006, 122.

¹⁰⁴ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1975*, 4; Inv.nr. 70, *Het ABC van Kinderzorg Zeeland (Middelburg, 1978)* 6 en *Diskussienota over het beleid van de Vereeniging Kinderzorg Zeeland (Middelburg, december 1979)* 10.

¹⁰⁵ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 126, H.F. Geervliet, Notitie 'Huize "De Veersesingel"', 6 mei 1974, 3.

¹⁰⁶ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1977*, 6.

¹⁰⁷ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 128, Ingek. stukken 1978, 'Bijlage 2, 'Derde dependance (pensiontehuis) De Veersesingel' (los stuk, onbekend bij welke notulen het hoort).

jongeren die werden opgenomen met steeds ernstiger problematiek hadden te kampen. De ontwikkeling naar kleinere leefgroepen in de jaren zeventig bood meer mogelijkheden voor intensievere begeleiding. Die groepsverkleining werd mogelijk doordat vanaf 1973 oudere pupillen in paviljoens buiten Huize de Veersesingel begeleid op kamers mochten wonen. De extra ruimte bood de kans om in 1979 meer gedifferentieerde zorg te bieden.

Hoofdstuk 3 Personeel en professionalisering

3.1 Werving en selectie

Tot halverwege de jaren zestig was het voor Kinderzorg soms erg moeilijk om geschikt personeel te vinden voor de Veersesingel. Uit archiefstukken blijkt geregeld dat een medewerk(st)er niet goed functioneerde, soms met ontslag als gevolg. Dat was bijvoorbeeld in 1952, 1959 en 1960 het geval. Zo werd in 1959 een leidster ontslagen omdat ze niet in staat bleek leiding te geven.¹⁰⁸ Psycholoog Verdam stelde in 1959 dat het Zeeuwse personeel over het algemeen wel goed was. 'Ook zijn de Zeeuwse krachten (in het bijzonder de leidsters) over het algemeen honkvast en trouw.'¹⁰⁹

Soms kwamen nieuwe medewerk(st)ers van andere tehuizen van Kinderzorg. Zo nam een leidster van het gemengde huis Welgelegen in het dorp Serooskerke in 1956 de vacature in die op de 'kleinere debiele groep'.¹¹⁰ Dergelijke overplaatsingen vonden volgens Verdam tamelijk frequent plaats en lang niet altijd met instemming van de betreffende werknem(st)er. Daardoor ontstonden volgens hem soms onnodige 'extra spanningen' in het 'debielenhuis'. Dat had een negatief effect op de zorg voor de kinderen, want in de opvoeding – stelde hij in zijn rapport – gaat het om 'de relatie tussen opvoeder en kind'. Daarbij moet 'het woord "verandering" voor de goede beleidsman in de inrichting de betekenis hebben van een onveilig signaal'.¹¹¹ Een belangrijk probleem was dat nieuw personeel weinig ervaring had en soms nog erg jong was.¹¹²

Het personeelsgebrek bleef bestaan tot in de jaren zeventig en ook het probleem van jonge krachten speelde nog tot dit tijd. In 1970 kwam een jongen van 17 jaar in dienst, al werd hij voorlopig niet als volle kracht beschouwd wegens zijn 'zijn jeugd'.¹¹³ Een Zeeuwse boerenzoon die begin jaren zeventig in de Veersesingel kwam werken, was maar net ouder dan de oudste jongens waar hij de leiding over had.¹¹⁴ Dat er meer rust kwam in het internaat, kwam onder meer door de hoofdleder die in 1966 werd aangesteld en afkomstig was uit het jongensinternaat Nederlandsch Mettray nabij Zutphen. Daar had hij veel ervaring opgedaan met moeilijk opvoedbare jongens en daarvoor had hij gewerkt in de 'debieleninrichting' De Beele in Voorst, ook bij Zutphen gelegen.¹¹⁵ Zijn ervaring gebruikte hij om de zorg in de Veersesingel te professionaliseren. De inspanningen van de nieuwe groepsleider leidden, volgens hemzelf in een terugblik in 2006, tot een minder hospitaliserende omgeving waarin kinderen minder vaak wegliepen.¹¹⁶ Niet alleen de nieuwe groepsleider, maar ook de directeur was tevreden. Volgens hem bestond er in 1967 een goede, pedagogisch verantwoorde samenstelling van het personeel van zes mannen en acht vrouwen op een bevolking van 67 kinderen aan het einde van dat jaar. In de jaren zeventig bleef de werving gericht op mensen met een vooropleiding op mavo-niveau, of voor mbo- of hbo-instellingswerk wanneer het reeds geschoold personeel betrof.

3.2 Scholing

Zoals ook elders binnen de Nederlandse jeugdzorg ontbrak ook hier lange tijd een beroepsopleiding voor de vaak nog jonge groepsleiders. Het was volgens directeur en hoofdleders vooral zaak dat personeel de juiste houding had tegenover de kinderen. Een geschikte opleiding was meegenomen, maar werd niet altijd als het belangrijkste beschouwd.

¹⁰⁸ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 25, Ingek. stukken 1952, Rapport 18 maart t/m/ 21 april, 3 en Rapport 12 augustus t/m 3 september; Inv.nr. 27, Ingek. stukken 1958, Overzicht debielenhuis, december 1958, 5 januari 1959; Inv.nr. 27, Extract notulen Bestuursvergadering 31 juli 1959 en Algemeen overzicht, 16 dec. 1960;

¹⁰⁹ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 70, H. Verdam, *Rapport en bespreking van de werkzaamheden van de psycholoog bij de vereniging Kinderzorg te Middelburg over de periode jan. 1957 - sept. 1959*, 20.

¹¹⁰ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 26, Ingek. stukken 1956, Rapport over juni 1956.

¹¹¹ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 70, H. Verdam, *Rapport en bespreking van de werkzaamheden van de psycholoog bij de vereniging Kinderzorg te Middelburg over de periode jan. 1957 - sept. 1959*, 7.

¹¹² ZA, Kinderzorg, inv.nr. 27, Algemeen overzicht, 1 juli 1958.

¹¹³ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 29, Ingek. stukken 1970, 'Huize "De Veerse Singel". 4^e kwartaalverslag 1970'.

¹¹⁴ Visser 2006, 114.

¹¹⁵ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 28, Ingek. stukken 1965, 'Gegevens van dhr. H.F. Geervliet'; Inv.nr. 29, Ingek. stukken 1961, Rapport over de maand januari 1966 en Moderamenvergadering op maandag 23 mei 1966.

¹¹⁶ Visser 2006, 107.

De vooropleiding van beginnende groepsleid(st)ers was veelal enkele jaren huishoudschool of mulo.¹¹⁷ Dat werd in die tijd beschouwd als een goede opleiding. Eind jaren veertig werden de Kinderbeschermingscursussen A en B geïntroduceerd voor het werken in kinderinternaten. In 1949 startte Kinderzorg een eigen Opleidingscentrum waar ook medewerkers van de Veersesingel cursussen konden volgen.¹¹⁸ Tussen 1952 en 1969 behaalden 55 cursisten van Kinderzorg een A-diploma en veertien een B-diploma na het afleggen van een landelijk vastgesteld examen. Slechts een enkeling slaagde niet. Desondanks liet het niveau van de opleiding zwaar te wensen over, meende psycholoog Verdam in 1959. Het opleidingscentrum werd volgens hem 'gekenmerkt door de nonchalante indifferente houding' van veel betrokkenen, zowel docenten als cursisten.¹¹⁹ Het hoge aantal geslaagden voor de landelijke examens lijkt zijn stelling echter te logenstraffen. De meeste cursisten voldeden namelijk aan de toen geldende professionele normen.

Toch liepen veel medewerkers in de Veersesingel aan tegen praktische problemen waar ze niet goed raad mee wisten. Zo was het vaak moeilijk om een werkring te vinden voor jongeren. Dat kwam, meende psycholoog Verdam in zijn rapport uit 1959, doordat jongeren dan voor het eerst in een 'situatie komen, waaraan zij zich (...) niet kunnen onttrekken'.¹²⁰ Dat leidde bij de kinderen soms tot angst en onzekerheid. Het personeel van de Veersesingel was volgens Verdam in die periode onvoldoende voorbereid op het opvangen en begeleiden van deze jongeren. Daardoor werden volgens hem bij problemen met werkgevers jongeren veel te vaak in een nieuwe werkring geplaatst, terwijl het veel beter was om ze met extra begeleiding en bemoediging te helpen door te zetten. Gebeurde dat, dan zag hij 'meer dan eens frappante successen', bijvoorbeeld van een jongen die tenslotte zijn beroep onder de knie kreeg, wat vervolgens zeer positief uitwerkte op zijn verdere levenshouding.¹²¹ De cursussen Kinderbescherming, zo blijkt hieruit, bereidden het personeel van de Veersesingel blijkbaar onvoldoende voor op praktische problemen waar ze tegenaan liepen in hun werk.

Vanaf eind jaren zestig beschikten veel nieuwe medewerkers over een mavo-diploma en konden ook zij in Middelburg beginnen met cursus Kinderbescherming A. Voor de B-cursus waren cursisten eind jaren zestig aangewezen op de Sociale Academies in Breda en Rotterdam.¹²² In 1975 nam Kinderzorg het initiatief voor de oprichting van de Zeeuwse Stichting Middelbaar Sociaal-Pedagogisch Onderwijs. Onderdeel daarvan was een deeltijdopleiding voor mbo-inrichtingswerk (mbo-iw), de opvolger van de cursus Kinderbescherming B.¹²³ In 1978 werd deze opleiding door tachtig medewerkers gevolgd die in diverse voorzieningen van Kinderzorg werkten. Naast deze mbo-opleiding volgden medewerkers speciale trainingen voor gesprekstechnieken en spel- en gezinstherapie.¹²⁴ De opgedane kennis werd onder meer in praktijk gebracht in pensions van de Veersesingel bij de start van gespreksgroepen. Die werden opgezet naar aanleiding van 'moeilijke gedragingen' van enkele bewoners – welke staat niet vermeld in het verslag.¹²⁵

Met zowel het eigen opleidingsinstituut in de jaren vijftig als met de nieuwe mbo-iw – en later ook hbo-iw-opleiding, beschikte Kinderzorg vanaf de start van de Veersesingel over voldoende externe opleidingsmogelijkheden. Ook aan interne bijscholing werd gewerkt. Vanaf 1971 gaven psychologen van Kinderzorg supervisie aan groepjes collega's met 'elementen van werkbegeleiding, van psychotherapie, van groepstraining'.¹²⁶ Het kostte de psychologen wel drie jaar om de juiste werkwijze te vinden voordat ze een manier hadden gevonden die zowel beantwoordde aan de doelstelling van de supervisie als rechtdeed aan de privacy van kinderen, het tehuis en collega's.

Een lastig aspect dat in 1979 in een rapport werd genoemd, was dat sommige cursisten het ingewikkeld vonden dat een van de docenten hun eigen directeur was. Daarbij kwam dat Kinderzorg, volgens de rapporteurs, weliswaar de externe opleidingen goed voor elkaar had, maar dat de interne begeleiding en bijscholing veel te wensen over liet. De supervisie was blijkbaar onvoldoende, want in

¹¹⁷ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 27, Ingek. stukken 1958, Overzicht van medewerkers per huis met gevolgde opleiding (zp., zd.).

¹¹⁸ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 71, H.F. Geervliet, 'De Vereniging Kinderzorg te Middelburg 1906 - 1971 (Middelburg, 1972) 24.

¹¹⁹ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 70, H. Verdam, *Rapport en bespreking van de werkzaamheden van de psycholoog bij de vereniging Kinderzorg te Middelburg over de periode jan. 1957 - sept. 1959*, 16.

¹²⁰ Idem, 11.

¹²¹ Idem, 11.

¹²² ZA, Kinderzorg, inv.nr. 67, G.J. de Jager, *Kinderzorg in de jaren zeventig* (Middelburg, 1969) IV.

¹²³ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1973*, 12.

¹²⁴ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 70, *Het ABC van Kinderzorg Zeeland*, (Middelburg, 1978).

¹²⁵ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 128, Ingek. stukken 1977, 'Verslag van werkzaamheden gedurende het eerste halfjaar 1977', 2.

¹²⁶ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 126, Overzicht werkzaamheden 2^e halfjaar 1974.

het rapport werd juist verwezen naar het gebrek aan onderlinge consultatie als middel om de persoonlijke ontwikkeling van medewerkers. Ook individuele gesprekken die daarop gericht waren, bleken niet structureel plaats te vinden. Een van de redenen daarvoor, bijvoorbeeld gesprekken met het afdelingshoofd, was tijdgebrek. Ook de interne teambegeleiding kende geen duidelijke vaste opzet.¹²⁷

3.2.1 Gespecialiseerd personeel

Vanaf het begin was duidelijk binnen Kinderzorg dat de zorg aan 'debielen' zo zijn eigen moeilijkheden met zich meebracht. Daarom werd voor het oprichten van de gespecialiseerde afdeling uitgezien naar een kinderpsychiater en een pedagoog om het personeel op dit gebied bij te scholen. Het geluk wilde dat Middelburg 'het voorrecht' had dat psychiater dr. Pfaeltzer bereid was de kinderen regelmatig te bezoeken, vermeldde het jaarverslag over 1950. Sinds maart 1950 verbond hij zich aan Kinderzorg en zou daar twintig jaar lang blijven. Zijn echtgenote hielp bij het afnemen van testen bij de kinderen. Een adviseur op pedagogisch vlak werd gevonden in de persoon van de heer Nonnekes, hoofd van de blo-school in Middelburg waar de kinderen van de Veersesingel ook naar toe gingen.¹²⁸

In september 1954 werd de psycholoog H.A. van Wijlen voor drie dagen per week aangesteld.¹²⁹ Drie jaar later volgde zijn collega Verdam hem op. Hij werd ingehuurd via de Stichting voor Practische Psychologische en Paedagogische Arbeid vanwege de Nederlandse Hervormde Kerk.¹³⁰ Verdam onderzocht de kinderen en werkte daarin samen met psychiater Pfaeltzer. Langzaam groeide het team met behandelende specialisten. In 1971 bestond dat uit een twee psychologen, een kinderarts – op oproepbasis –, een maatschappelijk werker en een pedagoog. De psychologen behandelden kinderen via gedrags-, gespreks- of speltherapie. De pedagogen waren de hoofden van de tehuizen en de docenten van de Kinderbescherming A.¹³¹ Zeven jaar later werkte een psycholoog 23,5 uur per week voor de Veersesingel, een andere 4 uur per week en een derde 'bijna uitsluitend' voor de Veersesingel.¹³² Uit deze gegevens blijkt dat langzaamaan de inzet van psychologen voor de begeleiding van kinderen van de Veersesingel toenam.

Belangrijk voor de Veersesingel was de nauwe samenwerking die vanaf 1968 werd opgezet met het zwakzinnigengesticht Vijvervreugd in Middelburg.¹³³ Eind jaren zeventig werd de samenwerking met de psychiater van Vijvervreugd intensiever omdat de problematiek van de jongeren die naar de Veersesingel kwamen complexer werd.¹³⁴ Blijkbaar beschikte de Veersesingel zelf over onvoldoende deskundigheid en werden er daarom externe krachten ingeschakeld.

3.3 Arbeidsomstandigheden

Dat het aantrekken van goede krachten problematisch was, had verscheidene oorzaken. De status van inrichtingswerk was laag en het salaris ook, schreef psycholoog Verdam in 1959.¹³⁵ Andere bronnen, onder meer het Rapport Koekebakker uit datzelfde jaar, bevestigen dat. Dat het werk zonder noemenswaardige scholing kon worden aangevangen, kan aan dat statusgebrek hebben bijgedragen. Bij dat alles kwamen nog eens de hoge werkdruk, de onregelmatige werktijden en de bij tijd en wijle optredende crises rond directeurs of personeelsleden die effect hadden op de zorg aan de kinderen van de Veersesingel. Bij Kinderzorg zijn in de onderzochte periode drie directeuren ontslagen na conflicten met het bestuur van de vereniging. Dat gebeurde in 1953, 1960 en 1982.

¹²⁷ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 70, *Een verkenning in Kinderzorg*. (Utrecht, Van der Torn & Buningh organisatieadviseurs, 1979) 7-8.

¹²⁸ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1949*, 3; Idem, *Jaarverslag Kinderzorg 1950*, 4.

¹²⁹ Janssen 1996, 107.

¹³⁰ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 70, H.D. Scholten aan de Leden van het Moderamen van het Bestuur van de Vereniging Kinderzorg te Middelburg, 6 november 1959.

¹³¹ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1971*, 6.

¹³² ZA, Kinderzorg, inv.nr. 134, Notities van het gesprek tussen hoofden tehuizen en psychologen Kinderzorg, 1978.

¹³³ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 67, G.J. de Jager, *Kinderzorg in de jaren zeventig* (Middelburg, 1969) V.

¹³⁴ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 70, Discussienota over het beleid van de Vereeniging Kinderzorg Zeeland (Middelburg, december 1979) 21.

¹³⁵ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 70, H. Verdam, *Rapport en bespreking van de werkzaamheden van de psycholoog bij de vereniging Kinderzorg te Middelburg over de periode jan. 1957 - sept. 1959*, 20.

Tabel 2: Overzicht van personeelsleden van Kinderzorg in dit onderzoek genoemd

Naam	functie	Periode
J. van der Windt	Directeur	1947-1953
T.J. Kolk	Directeur	1953-1960
Dr. B. Pfaelzer	Psychiater	1949-1969
H.A. van Wijlen	Psycholoog	1954-1957
H. Verdam	Psycholoog	1957-1959
Echtpaar Van der Vlucht	Hoofd Debielenhuis,	1954-1961
H.W.C. van der Vlucht	Plv. directeur	1960-1961
H. van Arkel	Directeur	1961-1968
H.F. Geervliet	Hoofd Debielenhuis	1966- eind jaren '80
Th. Schimmel	Plv. directeur	1968
G.J. de Jager	Directeur	1969-1981

3.3.1 Slechte arbeidsvoorwaarden

Het salaris van assistent-groepsleiders lag in 1952, bij de start van de Veersesingel, veel lager dan bij andere kindzorginstellingen volgens directeur Otter van de Centraal Bond voor Inwendige Zending en Christelijk Maatschappelijk Werk, een protestants-christelijke koepelorganisatie waar Kinderzorg bij was aangesloten.¹³⁶ Acht jaar later meldde waarnemend directeur Van der Vlucht aan de directie dat het personeel klaagde over tal van zaken, waaronder allereerst slechte betaling, maar ook het ontbreken van arbeidsovereenkomst en personeelsreglement, wat het personeel onzeker maakte. Bovendien was er een personeelstekort, waardoor er teveel van het personeel werd gevraagd. Ook werd het werk in de Veersesingel steeds meer bemoeilijkt door de slechte huisvesting. Daarnaast was men niet in staat zich in zijn vrije dagen en uren te distantiëren van het werk.¹³⁷ Dat laatste kwam doordat veel personeel tot begin jaren zeventig verplicht op of vlak bij het internaatsterrein woonde. Een van de nieuwe paviljoens uit 1966, Het Anker, telde bijvoorbeeld twee kamers en suite waarvan er een bestemd was voor een groepsleider en zijn vrouw.¹³⁸

Het lijkt erop dat de directie de klachten ter harte nam. In 1961 stelde ze een personeelsreglement op met voorwaarden rond onder meer arbeidstijden en pensioenregelingen. Daarin werden ook redenen voor schorsing benoemd, waaronder een vermoeden van 'ernstig wangedrag'.¹³⁹ Onbekend is of op basis van deze motieven personeelsleden ooit daadwerkelijk op non-actief zijn gezet. Een jaar later werden de salarissen verhoogd. Dat kwam onder meer doordat Van der Vlucht als waarnemend directeur zich hard had gemaakt voor invoering van de salarisregeling van de Commissie Haeck, die verhoging van het salaris inhield.¹⁴⁰ Het personeel was in ieder geval 'zeer tevreden' over de verbeteringen die per 1 januari 1962 ingingen.¹⁴¹

In de decennia die volgden, werd de cao voor het ziekenhuiswezen gevolgd omdat de Veersesingel vanaf 1968 een AWBZ-instelling werd.¹⁴² Dat leidde onder meer per 1 januari 1971 tot invoering van de vijfdaagse, 42,5-urige werkweek, verhoging van het aantal vakantiedagen.¹⁴³ Die ontwikkeling vroeg om meer personeel. Afgezien van het personeelsreglement zijn over de periode 1952 tot 1980 geen andere reglementen voor het personeel gevonden. Een afzonderlijke behandeling van reglementen en protocollen, blijft in dit onderzoek daarom achterwege.

3.3.2 Werkdruk en crises

¹³⁶ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 25, Rapport 19 februari tot 17 maart, 3.

¹³⁷ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 27, Algemeen overzicht, 16 dec. 1960, door wnd. directeur Van der Vlucht.

¹³⁸ Mededelingen oud-afdelingshoofd Veersesingel, 14 augustus 2018.

¹³⁹ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 77, Concept personeelsreglement, 1961.

¹⁴⁰ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 27, Van der Vlucht, 'Enige opmerkingen betreffende de salarisherziening 1961 Ver. Kinderzorg', 12 december 1960.

¹⁴¹ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 77, Schrijven van 7 februari 1962.

¹⁴² ZA, Kinderzorg, inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1979*, 21; Inv.nr. 134, Maandagmiddagbespreking 25 april 1977, 2.

¹⁴³ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 29, 'Huize "Veerse Singel". 4^e kwartaalverslag 1970; Idem, inv.nr. 127, Ingek. stukken 1971, 'Huize "De Veerse Singel". Kwartaalrapport 1^e kwartaal 1971.

In augustus 1954, ruim twee jaar na de start, werkten in het 'debielenhuis' tien medewerkers.¹⁴⁴ Die hadden het dat jaar in hun werk zwaar te verduren. Een van de oorzaken daarvan was het vertrek van de directeur Van der Windt in 1953 en de ziekte van de adjunct-directeur. Het gevolg daarvan was dat de leidster van de Veersesingel moest optreden als vervangend directrice en daardoor minder aandacht kon besteden aan haar eigenlijke werk.¹⁴⁵

Vijf jaar later, in 1959, waren personeelsgebrek en een forse crisis in het medewerkersteam van de Veersesingel de oorzaken van verhoogde werkdruk. Naast het vertrek van diverse groepsleid(st)ers dat jaar, ontstond er een conflict tussen een ervaren, maar pas bij de Veersesingel aangetreden groepsleider en de hoofdleidster. De psycholoog had hem 'dingen over de Directeur verteld, die de heer W. op zijn beurt aan het personeel doorvertelde. Daardoor ontstond grote onrust onder het personeel!', vermeldde het verslag over de Veersesingel in mei 1959.¹⁴⁶ Het leidde tot het vertrek van de nieuwe hoofdleider in september dat jaar. De werkdruk werd nog eens versterkt door de zwaarte van de problematiek van de kinderen. 'Bovendien wordt in alle rapporten geklaagd over een voortdurend tekort aan mensen', meldde het jaarverslag over 1959.¹⁴⁷ Om dat op te lossen werden collega's van andere tehuizen van Kinderzorg ingezet, met, zoals gemeld, niet altijd even goede resultaten omdat ze helemaal niet wilden worden overgeplaatst. Het bestuur was onder de indruk van de inzet van het overgebleven personeel en beloofde die inzet begin 1960 met een eenmalige uitkering van 75 gulden voor diverse medewerkers, destijds een forse gift.¹⁴⁸

De werkdruk zou dat jaar weer toenemen door een directiecrisis, waarbij directeur Kolk uiteindelijk werd ontslagen. De aanleiding waren verschillen van inzicht tussen het bestuur en de psycholoog aan de ene kant en de directeur aan de andere kant. Het leidde tot het opstellen van een 'geheim rapport' door psycholoog Verdam op verzoek van het bestuur van Kinderzorg, waarin hij het functioneren van directeur afbrandde.¹⁴⁹ Volgens hem zou de directeur teveel ad-hoc-besluiten nemen en teveel op het advies van andere leunen. Het schrijven van het rapport stond hem wel zó tegen, dat Verdam nog datzelfde jaar vertrok.

Het vertrek van directeur Kolk had rechtstreeks effect op de aansturing van de Veersesingel omdat hoofdleider Van der Vlugt als waarnemend directeur werd aangesteld. Zijn opvolger in de Veersesingel trof volgens eigen zeggen een chaotische situatie aan, ook wat het personeel betrof. 'Ieder deed wat recht was in eigen ogen', schreef hij, verwijzend naar een zegswijze uit het Bijbelboek Richteren. 'Een centraal gerichte leiding, een duidelijke lijn ontbrak.' Hij startte in augustus 1961 daarom snel met het opzetten van een duidelijkere interne organisatie. Dat was volgens hem vooral nodig omdat alleen dan een planmatige aanpak in het pedagogisch werk mogelijk werd.¹⁵⁰ In zijn analyse vond hij de nieuwe directeur, H. van Arkel die per 1 juni 1961 aantrad, geheel aan zijn zijde.¹⁵¹

Veel wisseling van personeel en gebrek aan personeel maakte het werk ondertussen zwaar en leidde tot lange werkdagen. In 1961 vertrokken in drie maanden tijd een groepsleider en drie groepsleidsters en kwamen er evenveel voor in de plaats. Nog binnen een maand solliciteerde de nieuwe groepsleider weer omdat hij vond dat hij 'te ver van zijn meisje af' woonde en was hij in november daadwerkelijk vertrokken.¹⁵² Ook was personeel soms zwak in haar optreden, wat leidde tot lastig gedrag van jongens die goede leiding niet konden missen. Toen een veertienjarig jongen, na onderzocht te zijn door psychiater Pfaelzer, werd overgeplaatst naar een groep voor oudere jongens,

¹⁴⁴ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 25, Salarissen personeel op 1 augustus 1954.

¹⁴⁵ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 26, T.J. Kolk, 'Resume' over de werkzaamheden en de redenen van het noodzakelijk ontslag van Mej. M.E. Dilweg.

¹⁴⁶ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 27, Ingek. stukken 1959, Extract notulen Bestuursvergadering 31 juli 1959, Algemeen overzicht, 15 mei 1959.

¹⁴⁷ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1959*, 9.

¹⁴⁸ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 70, Extra toelage debielenhuis (voorstel Hoofd van het Debielenhuis), 19 januari 1960.

¹⁴⁹ ZA, Kinderzorg, inv.nr. H. Verdam, Rapport en bespreking van de werkzaamheden van de psycholoog bij de vereniging Kinderzorg te Middelburg over de periode jan. 1957 - sept. 1959; Inv.nr. 27, F. van der Wind aan de leden van het Bestuur van de Vereniging "Kinderzorg" - Middelburg, 22 december 1959.

¹⁵⁰ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 28, Ingek. stukken 1961, Rapport Tehuizen, Maatschappelijk Werk en Voogdijvereniging, verslag Debielenhuis van 1 juli tot 1 oktober 1961, 3-4.

¹⁵¹ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 28, Ingek. stukken 1961, Van Arkel, 'Vertrouwelijk', aan het bestuur van Kinderzorg (zd.) en idem, 'Personeel' (zd.).

¹⁵² ZA, Kinderzorg, inv.nr. 28, Ingek. stukken 1961, Rapport Tehuizen, Maatschappelijk Werk en Voogdijvereniging, verslag Debielenhuis van 1 juli tot 1 oktober 1961, 1, 9.

verdween zijn lastige gedrag als bij toverslag.¹⁵³ Ook in 1964 bleek personeelsgebrek de oorzaak te zijn van lange, zware werkdagen.¹⁵⁴ Onder meer in de groep oudere, werkende jongens leidden het personeelwisselingen in 1965 tot onrust.¹⁵⁵

Na het aantreden in 1966 van de nieuwe hoofdleder met ervaring in Nederlandsch Mettray, stabiliseerde de leiding van de Veersesingel, maar de situatie bleef kwetsbaar. Zo was 1968 een jaar met zoveel personeelsverloop dat uiteindelijk begin 1969 paviljoen E, bestemd voor oudere, werkende meisjes, moest worden gesloten.¹⁵⁶ Toen het paviljoen een jaar later weer openging, werd het bestemd voor 'diep-debiele' kinderen De oudere meisjes werden voortaan opgevangen in gemengde groepen.¹⁵⁷ Datzelfde jaar 1969 kon slechts met veel stunt- en vliegwerk het werk worden voortgezet nadat een groepsleider ontslag had genomen terwijl een collega juist op herhalingsoefening was voor zijn militaire dienst. Het afdelingshoofd zette eind 1969 voor de directie op een rijtje wat het team zo kwetsbaar maakte en waar volgens hem onvoldoende rekening mee werd gehouden door de directie: cursusdagen, ziekten, vacatures, de eerste inwerkperiode van nieuwe collega's en personeel dat afscheid moest nemen omdat het niet geschikt bleek.¹⁵⁸

De - inwonende - groepsleiding was nagenoeg altijd aanwezig. Het voordeel daarvan voor de kinderen was dat ze een stevige band met de groepsleiding konden opbouwen. De personeelsbezetting was in 1969 drie personeelsleden per leefgroep die om beurten een volledig 24-uursrooster draaiden, zeven dagen per week.¹⁵⁹ Die goede band had als gevolg dat het afscheid nemen zowel kinderen als leid(st)ers vaak zwaar viel. Sommigen van hen hadden jaren in Huize de Veersesingel gewoond.¹⁶⁰ De werkdruk - dus toch - vereiste volgens de directie dat jaar een extra personeelslid per groep wegens de zwaarte van de zorgvraag.¹⁶¹ De hoofdleder van de Veersesingel voegde daar eind 1970 de wens aan toe voor nog eens twee nieuwe krachten wegens de invoering van de vijfdaagse werkweek in januari 1971.¹⁶² In maart 1971 mochten alle team een vierde medewerker aanstellen.¹⁶³ Drie jaar later hadden toenemend teamoverleg, overleg met plaatsende instanties, intensievere samenwerking met diverse deskundigen en het veelvuldig volgen van deeltijdopleidingen door medewerkers de komst van nog eens een extra personeelslid per team noodzakelijk gemaakt. Vijf groepsleiders per team was volgens de hoofdleder inmiddels echt noodzakelijk geworden.¹⁶⁴

De werkdruk werd niet alleen veroorzaakt door personeelsproblemen en de zwaardere van de problematiek van de kinderen. Ook te hoge verwachtingen van directie en leidinggevendenden speelden een belangrijke rol. Traditioneel werd binnen Kinderzorg verwacht dat alle medewerkers te allen tijde klaar zouden staan voor de kinderen. 'Een vergeefs beroep op de vrije tijd wekt verbazing', constateerde externe adviseurs in 1979, die waren ingeschakeld om orde op zaken te stellen nadat in 1978 en 1979 twee interne notities met toekomstvisies waren verschenen. Inmiddels werd die vanzelfsprekendheid vooral binnen de residentiële voorzieningen zoals de Veersesingel steeds minder door het personeel geaccepteerd.¹⁶⁵ Vooral dat het personeel continue bereikbaar moest zijn, werd steeds vaker als een te grote belasting ervaren.¹⁶⁶

Ondertussen deden de groepsleiders nog steeds veel meer dan ze officieel volgens de cao verplicht waren. Wat hen onder meer op de been hield, was de persoonlijke aandacht die eind jaren zeventig al sinds enige tijd aan het personeel werd geschonken. Uit experimenten was gebleken dat groepsleiders er bij gebaat waren wanneer ze in individuele gesprekken met hun eigen

¹⁵³ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 28, Ingek. stukken 1961, 'Overzicht van werkzaamheden bij de Vereeniging Kinderzorg gedurende de maanden november-december 1961', 7.

¹⁵⁴ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1964*, 5.

¹⁵⁵ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 28, ingekomen stukken 1965, Rapporten tweede kwartaal 1965 van de tehuizen en afdelingen gezinsverpleging.

¹⁵⁶ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 29, Ingek. stukken 1970, G.J. de Jager, 'Nota Kinderzorg', 20 november 1970.

¹⁵⁷ Idem.

¹⁵⁸ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 29, Ingek. stukken 1970, 'Huize "De Veerse Singel". Rapport over het 4^e kwartaal van 1969'; Idem, Vierde kwartaalrapport 1968, 4.

¹⁵⁹ Visser 2006, 114.

¹⁶⁰ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1969*, 7.

¹⁶¹ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 67, *Kinderzorg in de jaren zeventig* (Middelburg 1969) III; Visser 2006, 114.

¹⁶² ZA, Kinderzorg, inv.nr. 29, 'Huize "Veerse Singel". 4^e kwartaalverslag 1970.

¹⁶³ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 127, Ingek. stukken 1971, 'Huize "De Veerse Singel". Kwartaalrapport 1^e kwartaal 1971.

¹⁶⁴ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 126, H.F. Geervliet, Notitie 'Huize "De Veersesingel"', 6 mei 1974, 5.

¹⁶⁵ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 70, *Een verkenning in Kinderzorg*. (Utrecht, Van der Torn & Buningh organisatieadviseurs, 1979) 6.

¹⁶⁶ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 134, Notulen van de beleidsbespreking dd. 27-10-1978.

leidinggevend over hun werklast konden spreken.¹⁶⁷ Dat was vooral nodig wanneer er sprake was van spanningen tussen personeelsleden onderling, zoals eind 1978 naar voren kwam. Met name tussen paviljoenteams en de hoofdleder leken problemen te bestaan.¹⁶⁸ In 1979 leidde dat uiteindelijk tot de sluiting van een paviljoen.¹⁶⁹

Uiteindelijk bleef de hoge werkdruk tot begin jaren tachtig bestaan door de toegeeflijke houding van het personeel in combinatie met personeelsgebrek. Dat kwam onder andere door de werktijdverkorting die in de jaren zeventig en tachtig werd doorgevoerd. Niet alleen voor het personeel, ook voor de kinderen had dat een negatief effect. 'Bij een doorgaande werktijdverkorting is het aantal groepsleiders per groep toegenomen', werd in een interne discussienota uit 1979 geconstateerd. 'Dit betekent voor de kinderen bij iedere wisseling van groepsleider een inleven in een andere relatiesfeer. Verwacht kan worden, dat een verdere werktijdverkorting binnenkort zijn beslag krijgt. Voor de immateriële schade, die daardoor zal ontstaan, is geen oplossing te vinden.'¹⁷⁰

3.4 Conclusie

Gedurende het grootste deel van de onderzochte periode kampte Kinderzorg op de Veersesingel met onvoldoende gekwalificeerd personeel en personeelsgebrek. Problemen tussen het bestuur van Kinderzorg en diverse directeuren kregen negatieve effecten op de arbeidsomstandigheden binnen de zorg aan pupillen met een LVB. Directiebeleid waarbij sprake was van een gedwongen overplaatsing van personeel uit andere tehuizen van Kinderzorg naar de Veersesingel leidde tot spanningen. Dat had een negatief effect op de zorg aan kinderen met LVB. Gebrek aan inzicht in omgang met jongeren met LVB leidde in de jaren vijftig tot slechte begeleiding door groepsleiders, een vorm van psychische verwaarlozing. Bijscholing van personeel zorgde wel voor professionalisering, maar tot in de jaren zeventig was er sprake van weinig structurele leiding.

Groepsleiders gingen tot eind jaren zeventig hun eigen weg en lieten zich weinig gelegen liggen aan de mening van de hoofdleder van de Veersesingel. Daarnaast hadden slechte arbeidsomstandigheden een negatief effect op de zorg voor de pupillen. Lage salarissen, een hoge werkdruk, onregelmatige werktijden en de bij tijd en wijle optredende crises rond directeurs of personeelsleden werkten negatief uit op de zorg voor de pupillen. Klachten van het personeel over de slechte betaling en zware werkomstandigheden leidden begin jaren zestig tot een betere betaling, later aangepast aan cao-reglementen met, officieel, kortere werkweken en meer vakantiedagen. Tot aan het einde van de onderzochte periode bleef de praktijk echter dat intern wonend personeel permanent oproepbaar was en dat de directie ook uitging van een dergelijk loyaliteit. De werkdruk die daarvan het gevolg was, werkte wel negatief uit op de zorg omdat tegelijkertijd het aantal deeltijdwerkers toenam. De kinderen moesten zich bij iedere wisseling van groepsleider weer inleven in een andere relatiesfeer.

¹⁶⁷ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 70, *Diskussienota over het beleid van de Vereniging Kinderzorg Zeeland* (Middelburg, december 1979) 22.

¹⁶⁸ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 134, Notulen van de beleidsbespreking dd. 27-10-1978.

¹⁶⁹ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 70, *Diskussienota over het beleid van de Vereniging Kinderzorg Zeeland* (Middelburg, december 1979) 7; Visser 2006, 107.

¹⁷⁰ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 70, *Diskussienota over het beleid van de Vereniging Kinderzorg Zeeland* (Middelburg, december 1979) 20.

Hoofdstuk 4 Pedagogische visie en pedagogische praktijk

4.1 Pedagogische uitgangspunten

Vanaf de start in 1952 streefde Kinderzorg binnen de Veersesingel naar een opvang en opvoeding die zoveel mogelijk die in een gewoon gezin zou benaderen.¹⁷¹ Het 'goede gezin' was tenslotte een 'wezenlijk fundament van onze maatschappij', schreef directeur De Jager jaren later, in december 1969.¹⁷² Het moest voor alles een christelijke opvoeding zijn, gebaseerd op het Evangelie van Jezus Christus, opgevat in de geest der belijdenis van de Nederlandse Hervormde Kerk, zoals in de statuten stond.¹⁷³ Om het creëren van een gezinssfeer te bereiken, werd aanvankelijk het groepswerk centraal gezet, maar eind jaren vijftig koos directeur Kolk voor een 'sociaal-gezins-paedagogische' benadering. De nieuwbouw van de Veersesingel zou moeten resulteren in kleinschaliger voorzieningen die bevorderlijk zouden zijn voor het gewenste 'gezinssysteem', schreef hij in 1958 in een concept-bouwplan.¹⁷⁴ Het mooie daarvan zou zijn dat kinderen uit eenzelfde gezin binnen dezelfde leefgroep opgenomen zouden kunnen worden.

Psycholoog Verdam keek iets anders aan tegen de introductie van een 'gezinssysteem'. Volgens hem draaide het niet om het 'kunstmatig nabootsen van de 'gezinssituatie'.¹⁷⁵ De meerwaarde van de nieuwbouw lag, meende hij, in de mogelijkheid voor een groep van ten hoogste twaalf kinderen om 'een eigen leven te leiden'.¹⁷⁶ Daarmee zag ook Verdam de meerwaarde in van het opvoeden in kleinere groepen. Daardoor, stelde hij, 'vernauwde het opvoedingsveld zich, de leidster ziet haar kinderen en de kinderen weten en ondervinden wie de opvoeder is. Spanningen blijven binnen de woning, maar moeten ook binnen deze ruimte opgelost worden. Spanningen van andere groepen kunnen niet zo gemakkelijk binnendringen. Het drijft kinderen en leidsters dichtert tot elkaar, maar wie vertrouwen heeft in de persoonlijke ontmoeting als één van de belangrijkste middelen in de opvoeding, zal deze wijze van nieuwbouw met vreugde begroeten.'¹⁷⁷ In de 'inrichtingsopvoeding', zoals dat destijds heette, draaide het volgens Verdam tenslotte om de relatie kind-leidster.

Zeven jaar later, na de ingebruikname van de nieuwbouw in 1966 met kleinere groepen, werd voor de jongere groepen ook de co-educatie – waarbij jongens en meisjes in één groep leven – van belang geacht en ingevoerd. Ook voor privacy kwam meer aandacht: 37 van de maximaal 67 kinderen kregen een eigen kamer. Daarmee ging een lang gekoesterde wens in vervulling omdat kinderen elkaar regelmatig wakker hielden.¹⁷⁸ Daarnaast waren er tien driepersoonskamers beschikbaar.¹⁷⁹ Halverwege de jaren zeventig zette de Veersesingel in op het verder verkleinen van leefgroepen in combinatie met ambulante begeleiding. Alleen wanneer de ontwikkeling en opvoeding van kinderen thuis zo moeilijk werd dat ambulante begeleiding of dagbehandeling geen uitkomst meer boden, werden kinderen opgenomen in Huize de Veersesingel. Het streven bleef ondertussen dat de jongeren overdag de scholen voor lbo-onderwijs of voor individueel technisch-, huishoudelijk- of nijverheidsonderwijs zouden bezoeken.¹⁸⁰ Daarnaast werd een doel dat de jongeren steeds meer in de samenleving te integreren, de zogenaamde 'normalisatie'. Dat moest meer zijn dan de kerkelijke wereld van de achterban van Kinderzorg, zoals lange tijd het geval was geweest.

Gezinsbenadering, ambulante begeleiding en groepsverkleining moesten bijdragen aan 'gunstiger behandelingsmogelijkheden' voor moeilijk lerende kinderen en 'in het bijzonder voor een aantal gedragsgestoorden onder hen'.¹⁸¹ Een onderdeel daarvan was de introductie van begeleide kamerbewoning. 'Constance begeleiding van op debiel niveau funktionerende jongen naar zelfstandige

¹⁷¹ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1949*, 3.

¹⁷² ZA, Kinderzorg, inv.nr. 67, G.J. de Jager, *Kinderzorg in de jaren zeventig* (Middelburg, december 1969) VII.

¹⁷³ Idem, I.

¹⁷⁴ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 27, Ingek. stukken 1958, T.J. Kolk, Concept-bouwplan.

¹⁷⁵ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 70, H. Verdam, Rapport en bespreking van de werkzaamheden van de psycholoog bij de vereniging Kinderzorg te Middelburg over de periode jan. 1957 - sept. 1959, 18.

¹⁷⁶ Idem.

¹⁷⁷ Idem.

¹⁷⁸ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 28, Ingek. stukken 1961, 'Overzicht van werkzaamheden bij de Vereeniging Kinderzorg gedurende de maanden november-december 1961', 9.

¹⁷⁹ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 125, document met korte beschrijving van de methodiek van de Veersesingel (zd. <1966-1967>). Datum omdat de informatie vermeldt dat Van Arkel directeur was. Hij was dat tot 16 juli 1968, zie: Inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1968*, 4; ZA, Kinderzorg, inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1966*, 5.

¹⁸⁰ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 70, *Het ABC van Kinderzorg Zeeland*, bijlage vier (Middelburg, 1978) 6.

¹⁸¹ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 69, Interne notitie, geciteerd in: *Jaarverslag Kinderzorg 1979*, 10.

kamerbewoning en desgewenst begeleiding tijdens zelfstandige kamerbewoning', zo luidde in 1978 de doelstelling van de pensions De Sprong en de IJsselstraat.¹⁸²

Een moeilijke afweging voor de leiding was in 1979 welke groepsindeling het beste behandelresultaat zou leveren. Was dat het handhaven van een groep van twaalf jongeren met één of twee kinderen met extra gedragsproblemen, of het opzetten van een kleinere groep met zeven kinderen die allemaal een gedragsstoornis hadden. Tegelijk werd geconstateerd dat verschillende soorten problematiek in één groep het werk extra zwaar maakte en de kans op een goed resultaat verminderde. Ook een te groot huis, met teveel kinderen, leidde tot problemen.¹⁸³ Welke afweging uiteindelijk werd gemaakt, valt buiten de te onderzoeken periode. Duidelijk is wel dat de groepssamenstelling tussen 1952 en 1980 een terugkerend gespreksonderwerp was.

4.2 Pedagogische praktijk

Het creëren van de zo gewenste gezinssfeer lukte in de praktijk lang niet altijd. Dat kwam aanvankelijk door de strikte scheiding tussen jongens en meisjes, waardoor broertjes en zusjes niet bij elkaar in dezelfde groep konden wonen en door het grote niveauverschil tussen de kinderen. Sommigen, constateerde Verdam in 1959, maakten een 'harmonisch groepsleven volkomen onmogelijk. Een leider is bijna een jaar lang als opvoeder niet veel waard geweest omdat het grootste deel van zijn tijd werd opgeëist door een messentrekkende zeer agressieve jongen, die geheel niet tussen de andere jongens uit zijn groep thuis hoorde.'¹⁸⁴ Maar ook na de nieuwbouw die in 1966 gereed kwam, was van een gezinsstructuur vaak geen sprake. Dat kwam doordat in de oudere groepen nog steeds jongens en meisjes gescheiden woonden. De toenmalige hoofdlerder vertelde daarover in 2006: 'Dus als ik binnenkwam bij die meiden, wisten ze niet hoe gek ze moesten doen, want ze zagen nooit een lange broek binnen.'¹⁸⁵

Naast het deels mislukte ideaal van het creëren van een gezinssfeer, viel de integratie van jongeren van de Veersesingel lange tijd tegen. Weliswaar gingen jongeren op vakantie bij gezinnen uit verschillende kerkelijke gemeenten en in 1955 zelfs in een door de burgemeester van Domburg beschikbare bunker.¹⁸⁶ Maar ook aan 'vakantiegezinnen' was gebrek, bleek bijvoorbeeld in 1961. Terwijl dat zo belangrijk was om 'de kinderen althans gedurende 1 of 2 weken uit de internaatssfeer te halen', meende de toenmalige hoofdlerder van de Veersesingel.¹⁸⁷ De contacten buiten Kinderzorg voor jongeren uit de Veersesingel bleven beperkt, ook omdat die vaak beperkt bleef tot een relatief kleine kringen van kerkelijke gemeenten. Die vertegenwoordigden maar een klein gedeelte van de Zeeuwse samenleving, constateerde de directeur in 1969.¹⁸⁸ Dat contacten met de Zeeuwse samenleving te wensen overlieten was overigens niet alleen het gevolg van de houding van de directie en leiding van het internaat. Ook anderen hielden dat eind jaren vijftig nog tegen. Een medewerker van het ministerie van Justitie waarschuwde in 1959 voor rechtstreeks 'ongecontroleerd contact' tussen de kinderen van Veersesingel met de inwoners van Middelburg. Dat zou 'zeker ongewenst' zijn, 'daar de pupillen debiele kinderen zijn'.¹⁸⁹

4.2.1 Behandeling in de jaren vijftig

Bij zijn aantreden kreeg psycholoog Van Wijlen voor zijn werk de beschikking over een spelkamer. Na de observatie besprak hij zijn bevindingen met pedagogen, onder wie de directeur en de leiding van de groep waarin het kind woonde. Vervolgens bracht hij rapport uit namens deze staf van deskundigen. Dat was het ideaalplaatje, zoals dat beschreven werd in de *Provinciale Zeeuwsche Courant* in 1954.¹⁹⁰

¹⁸² ZA, Kinderzorg, inv.nr. 70, *Het ABC van Kinderzorg Zeeland*, bijlage vier (Middelburg, 1978) 6.

¹⁸³ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 69, Interne notitie, geciteerd in: *Jaarverslag Kinderzorg 1979*, 10.

¹⁸⁴ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 70, H. Verdam, Rapport en bespreking van de werkzaamheden van de psycholoog bij de vereniging Kinderzorg te Middelburg over de periode jan. 1957 - sept. 1959, 29.

¹⁸⁵ Visser 2006, 106.

¹⁸⁶ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1955*, 3 en *Jaarverslag Kinderzorg 1957*, 4.

¹⁸⁷ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 28, Ingek. stukken 1961, Rapport Tehuizen, Maatschappelijk Werk en Voogdijvereniging, verslag Debielenhuis van 1 juli tot 1 oktober 1961, 1.

¹⁸⁸ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 67, G.J. de Jager, *Kinderzorg in de jaren zeventig* (Middelburg, december 1969) I.

¹⁸⁹ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 27, Brief van Hoofd van de Directie Kinderbescherming van het Min. Van Justitie aan Bestuur van Kinderzorg, 11 december 1959.

¹⁹⁰ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 25, *PZC*, 29 september 1954.

In de praktijk, schreef Verdam in 1959, bleek de rol van de psycholoog veelomvattender te zijn dan in 1954 was gesteld. Volgens hem was na het uitbrengen van een eenmalig rapport juist regelmatig contact nodig tussen hem en de groepsleid(st)ers omdat 'het innerlijk van het kind dermate gecompliceerd' is dat regelmatig overleg noodzakelijk bleef. Maar de contacten met de groepsleidsters, was zijn ervaring, verliepen soms stroef. Met anderen, vaak meer ervaren krachten die langere tijd in dienst waren, bouwde Verdam juist goede contacten op in bijna wekelijkse gesprekken.¹⁹¹ Maar zelfs zijn adviesgesprekken met leidsters of directie bleken niet altijd te worden gevolgd door de juiste handelingen. Zo besloot het team van de Veersesingel dat een 'minder begaafde, doch zeker niet debiele jongen' van de lbo-school naar de lagere school in Middelburg moest gaan. Het achterwege blijven van de juiste maatregelen, volgens Verdam door de directeur, zorgde er echter voor dat die overstap drie jaar later nog steeds niet was geregeld.¹⁹²

Verder werd gesteld dat voor de omgang met de jongeren een goed inlevingsvermogen van belang was. Dat werd minstens zo belangrijk geacht als een goede opleiding. De hoofdleder van de Veersesingel schreef in 1957 dat de medewerkers zich moesten proberen in te leven in het gegeven dat veel van hun pupillen een groot minderwaardigheidsgevoel hadden en dat, bijvoorbeeld, het uitraken van een verkering 'een grotere slag is dan wij ons kunnen indenken'.¹⁹³

4.2.2 *Behandeling in de jaren zestig*

Soms lijkt de blik van een buitenstaander nodig te zijn geweest om zaken in de Veersesingel te kunnen veranderen. Veel praktijken werden namelijk als 'gewoon' gezien omdat die al jaren zo gingen. Een voorbeeld: bij zijn aantreden in augustus 1961 constateerde de nieuwe hoofdleder van het 'Debielenhuis' een ernstige verwaarlozing van echte aandacht voor de kinderen. 'Het pedagogisch personeel doet nog teveel dienst als oppas en zijn te weinig met de kinderen bezig', schreef hij in zijn eerste verslag. Hij zou er aan gaan werken om daar verandering in te brengen. Met dat doel overlegde hij regelmatig met de directeur, psycholoog, het maatschappelijk werk en de groepsleiders over de kinderen. 'Enkele uithuisplaatsingen waren hiervan het gevolg, doch dit alles past in het geheel van een sanering, welke over de gehele linie nodig is'.¹⁹⁴ Een ander voorbeeld: lange tijd werd het als 'normaal' gezien dat kinderen van de Veersesingel hun kleren voor een schoolreisje meekregen in een vuilniszak, terwijl hun klasgenoten met een koffertje op school aankwamen. Dat moest veranderen, vond de nieuwe hoofdleder die in 1966 aantrad.¹⁹⁵

Na 1966 kreeg 'normalisatie' langzaam meer aandacht. Volgens de hoofdleder werden veranderingen vooral voorbereid tijdens de dagelijkse teambesprekingen die elke ochtend plaatsvonden nadat de kinderen naar school waren gebracht. Dan zat van elk van de vijf paviljoens één leidinggevende aan tafel en werden er nieuwe plannen gesmeed.¹⁹⁶ Maar van die besprekingen vervielen er veel 'gezien de vaak overvolle agenda die reeds geruime tijd aanwezig is', schreef hij in 1966.¹⁹⁷ De nadruk op 'normalisatie' zorgde er bijvoorbeeld voor dat meer kinderen lid werden van de padvinderij, van de korfbal-, gymnastiek-, zang- of voetbalvereniging. In 1961 was dat nog beperkt tot tien van de 41 kinderen.¹⁹⁸ Bijzonder was dat in 1975 de Veersesingel werd 'geadopteerd' door de mariniers van MHS Tromp, die als thuishaven Vlissingen had. De kinderen mochten in de jaren daarna af en toe op het schip meevaren.¹⁹⁹ Daarnaast bleef tot halverwege de jaren zeventig het wekelijkse kerkbezoek in ere en kregen de kinderen catechisatie.

Van invloed waren eind jaren zestig ook de adviezen van dr. S. Hottentot, de directeur van Vijvervreugd, die de normalisatie en integratie van de kinderen in de samenleving stimuleerde.²⁰⁰ Het

¹⁹¹ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 70, H. Verdam, Rapport en bespreking van de werkzaamheden van de psycholoog bij de vereniging Kinderzorg te Middelburg over de periode jan. 1957 - sept. 1959, 3.

¹⁹² Idem, 4-5.

¹⁹³ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 26, Overzicht Debielenhuis over het tijdvak 18/9 - 23/10 1957.

¹⁹⁴ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 28, Ingek. stukken 1961, Rapport Tehuizen, Maatschappelijk Werk en Voogdijvereniging, verslag Debielenhuis van 1 juli tot 1 oktober 1961, 2, 4.

¹⁹⁵ Visser 2006, 107.

¹⁹⁶ Visser 2006, 106-107.

¹⁹⁷ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 29, Verslagen over het derde kwartaal 1966 van de tehuizen en de afdeling Maatschappelijk Werk.

¹⁹⁸ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 28, Ingek. stukken 1961, Rapport Tehuizen, Maatschappelijk Werk en Voogdijvereniging, verslag Debielenhuis van 1 juli tot 1 oktober 1961, 2; Inv.nr. 125, document met korte beschrijving van de methodiek van de Veersesingel (zd. <1966-1967); Inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1967*, 8.

¹⁹⁹ Inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1975*, 4 en *Jaarverslag Kinderzorg 1977*, 4.

²⁰⁰ Visser 2006, 107.

eveneens Middelburgse Vijvervreugd was van oudsher een zwakzinnigeninrichting geweest waarin de medische benadering centraler stond dan in het vanuit de jeugdzorg ontstane Veersesingel. Nadat de Veersesingel een AWBZ-instelling werd, evenals Vijvervreugd zelf was geworden, stonden Hottentot en zijn medewerkers Kinderzorg bij in het veranderingsproces dat moest worden doorlopen.

4.2.3 *Behandeling in de jaren zeventig*

De speltherapie die in de jaren vijftig was geïntroduceerd, wierp ook in de jaren zeventig vruchten af bij kinderen die op die wijze hun individuele aandacht kregen. Bij twee jongens werkte het bijvoorbeeld positief uit op hun gedrag op school en in de leefgroep, rapporteerde de speltherapeute in 1974. En de woordenschat van een 'diep debiel' meisje van elf jaar werd verrijkt door de individuele woordenschattraining op kleuterniveau.²⁰¹ Maar een dergelijke individuele benadering leek meer uitzondering dan regel. Wanneer er voldoende vooruitgang was geboekt, werden de therapieën namelijk beëindigd.

Wat het spelen van kinderen betreft: de kinderen van de Veersesingel mochten wel buitenspelen met vriendjes uit de buurt. De grotere mate van vrijheid waarvan in de jaren zeventig sprake was, leidde soms wel tot nieuwe vraagstukken. Groepsleiders wilden niet te streng optreden, om de ontspannen sfeer niet te frustreren. Tegelijk moest volgens het hoofd van de Veersesingel toch sprake blijven van 'orde, netheid en regelmaat' om de behandeling van de kinderen te kunnen handhaven. 'Optreden was nodig', stelde hij, 'daar de contacten tussen jongens en meisjes, vervuiling van het terrein, vernieling van tuin en materiaal, vrijpostigheden in woord en daad, alle perken te uiten dreigde te gaan.'²⁰²

Meer individuele aandacht zou beter mogelijk zijn wanneer er kleinere leefgroepen zouden komen. Dr. Hottentot stimuleerde de totstandkoming daarvan. Hij pleitte voor kleinere eenheden, in de stad, om daarmee de 'normalisatie' te bevorderen.²⁰³ Wat daarmee samenhang, was dat in 1977 een speciale groep werd opgezet voor de begeleiding van zeer moeilijk lerende kinderen. Ook dat gebeurde op voorstel van de twee artsen van Vijvervreugd, naast Hottentot zijn collega dr. A.J. Zonneville. Beiden psychiaters kwamen wekelijks langs om de kinderen te controleren. Zij bepleitten deze groepsverkleining omdat voor sommige kinderen het leven in een leefgroep met twaalf kinderen te moeilijk was.²⁰⁴ Beide ontwikkelingen wijzen op een toenemende aandacht voor individuele benadering van de kinderen.

In 1977 werden daadwerkelijk twee pensions geopend voor kamertraining voor elk zes oudere kinderen. Het aantal kinderen in de Veersesingel daalde daardoor tot 55 begin 1979, zodat er iets kleinere leefgroepen konden komen.²⁰⁵ In de pensions was volgens directeur De Jager sprake van 'een haast ideale gezinssfeer'.²⁰⁶ Maar ook in dit geval bleek de aanduiding 'haast ideale gezinssfeer' te optimistisch te zijn. In de jaren zeventig en tachtig kregen sommige leefgroepen namelijk te weinig leiding en was er sprake van een ver doorgevoerde cultuur van tolerantie, zowel in de pensions als in de paviljoens.²⁰⁷

In de pensions voor kamertraining was overdag geen leiding aanwezig. Het idee daarachter was dat vrijheid goed was voor de ontwikkeling van de jongeren. De praktijk was echter dat ze teruggingen naar huis en daar de hele dag zaten met vrienden, herinnerde een oud-begeleidster zich in 2006.²⁰⁸ Ook in het weekend was er weinig controle omdat de leiding dan niet aanwezig was. Er werden dan drugs gebruikt, soms was er sprake van diefstal, werd er harde muziek gedraaid en werd de politie ingeschakeld om orde op zaken te stellen. De buurtbewoners ervoeren ondertussen de nodige overlast. Zo stonden in 1976 contacten met buurtbewoners rond een van de paviljoens van de Veersesingel in Vlissingen onder spanning door geluidsoverlast 'veroorzaakt door brommers en muziekinstallaties'.²⁰⁹ Een begeleidster evalueerde in een terugblik enkele decennia later: 'Tja, we hebben het wel zo gewild, maar is dat wel een goede ontwikkeling?'.²¹⁰ Ook een groepsleider

²⁰¹ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 126, Overzicht werkzaamheden 2^e halfjaar 1974.

²⁰² ZA, Kinderzorg, inv.nr. 126, Huize "De Veerse Singel". Verslag over het eerste half-jaar 1974.

²⁰³ Visser 2006, 107.

²⁰⁴ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1977*, 6.

²⁰⁵ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 128, Ingek. stukken 1979, Overzicht (semi-)residentiële voorzieningen, januari 1979.

²⁰⁶ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1977*, 6.

²⁰⁷ Visser 2006, 106, 127, 139.

²⁰⁸ Visser 2006, 122.

²⁰⁹ ZA, Kinderzorg, In.nr. 134, Verslagen bijeenkomsten hoofdenoverleg, staf 1975-1979, Verslag Hoofdenstaf d.d. 3.9.'76.

²¹⁰ Visser 2006, 122.

herinnerde zich in deze 'tijd van vrijheid, blijheid' bij tijden gebrek aan structuur voor jongeren. Een jongen die schold en dreigde werd niet gecorrigeerd. Zijn gedrag werd getolereerd en medewerkers van een ander paviljoen die daar wel wat van zeiden, werden terechtgewezen door hun collega's. Zij vonden dat de jongen dat toch moest kunnen zeggen, want het was voor hem een manier om zich te uiten.²¹¹

Het streven naar normalisatie en integratie nam ondertussen verder toe. De eerste vorm daarvan, die binnen Kinderzorg traditioneel veel aandacht had gehad, verdween echter. Vanaf 1977 was het namelijk niet langer meer verplicht voor de kinderen om zondags naar de kerk te gaan, vooral omdat de kinderen weliswaar vanuit de Veersesingel naar de kerk gingen, maar daar niet blijken aan te komen.²¹² Veel kinderen kwamen namelijk van buiten Zeeland en hadden geen kerkelijke achtergrond meer. Ook had de integratie in de Zeeuwse samenleving de plaats ingenomen van activiteiten vanuit de Nederlands-hervormde achterban. Daar had de Veersesingel decennia lang van geprofiteerd, zoals vakanties bij lidmaten van de kerk en inzet van vakantiegezinnen.

4.3 Opvoedingsplannen en rapportages

In 1959 was er sprake van een wekelijkse rapportage van de verschillende tehuizen naast de al langer uitgebrachte kwartaalrapportages aan het bestuur.²¹³ Doel daarvan was volgens psycholoog Verdam dat de opvoeder steeds weer ging beseffen waarom hij nu eigenlijk in Kinderzorg werkte. Bij zijn komst in augustus 1961 constateerde de nieuwe hoofdleder echter dat er van enige structurele werkwijze en rapportage geen sprake was. 'Bij het overnemen van het Debielenhuis op 1 augustus kwam het hoofd te staan voor een chaotische toestand', vermeldde hij in zijn eerste kwartaalrapportage. Er was nauwelijks sprake van organisatie en planning, schriftelijke gegevens over de kinderen ontbraken nagenoeg geheel. De nieuwe leidinggevende miste kaarten met gegevens over kinderen, ouders, school en werkgever, vereniging, catechisatie. Alle informatie moest bij de directiesecretaresse worden opgevraagd. Hij zette daarom snel een 'eenvoudig kaartsysteem' op met de gewenste informatie.²¹⁴ In december 1961 werd een dagelijks ochtendoverleg ingevoerd tussen de hoofdleder en de groepsleiders.²¹⁵ Daarnaast streefde de hoofdleder naar een wekelijks stafoverleg waarbij soms externen werden uitgenodigd, zoals iemand van het arbeidsbureau of het personeel van de blo-school.²¹⁶

In de jaren zestig werd voor elk kind bij Kinderzorg een opvoedingsplan opgesteld in samenspraak met de ouders, familie en, zo mogelijk, het kind – maar of dat in de praktijk ook gebeurde, is onbekend. Zo nodig werd een kinderpsychiater ingeschakeld voor het stellen van de juiste diagnose. Doel van invoering van de individuele opvoedingsplannen was om inzicht te krijgen 'in het effect van ons werken met de kinderen', schreef directeur De Jager in 1969. Voordat een kind in de Veersesingel kwam, werd bij benadering bepaald hoe lang zijn of haar verblijf zou mogen duren en waar het kind daarna heen zou gaan. Na de opname ontvingen de plaatsende instanties een halfjaarlijkse voortgangsrapportage. Tegelijk ontving de Veersesingel van de plaatsende instanties een halfjaarlijks rapport over de contacten met familie of ouders van de kinderen, wanneer dergelijke contacten tenminste werden onderhouden. De plaatsende instanties werden ook uitgenodigd om bij de halfjaarlijkse teambesprekingen over een kind aanwezig te zijn. Afhankelijk van de thuissituatie van de kinderen en van het opvoedingsplan, zou een verblijf minimaal een half jaar en maximaal twee jaar mogen duren.²¹⁷

Ondertussen was de bestaande rapportagepraktijk in 1969 volgens De Jager 'onoverzichtelijk en onvolledig'. Rapportages zouden beter gestructureerd moeten worden, terwijl er ook controle moest komen op het nakomen van afspraken. Ook De nazorg van meerderjarige oud-pupillen liet te

²¹¹ Visser 2006, 110.

²¹² ZA, Kinderzorg, inv.nr. 134, Notities van de hoofdenstaf d.d. 22 april 1977.

²¹³ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 70, H. Verdam, *Rapport en bespreking van de werkzaamheden van de psycholoog bij de vereniging Kinderzorg te Middelburg over de periode jan. 1957 - sept. 1959*, 17.

²¹⁴ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 28, Ingek. stukken 1961, Rapport Tehuizen, Maatschappelijk Werk en Voogdijvereniging, verslag Debielenhuis van 1 juli tot 1 oktober 1961, 3.

²¹⁵ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 28, Ingek. stukken 1961, 'Overzicht van werkzaamheden bij de Vereniging Kinderzorg gedurende de maanden november-december 1961', 7.

²¹⁶ ZA, Kinderzorg, inv.nr., Ingek. stukken 1964, Kwartaalrapport eerste kwartaal 1964 van werkzaamheden bij de Vereniging Kinderzorg, 6.

²¹⁷ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 67, G.J. de Jager, *Kinderzorg in de jaren zeventig* (Middelburg, december 1969) III.

wensen over, vond De Jager. Daar zou de Kinderbescherming een oplossing voor moeten vinden.²¹⁸ Dat probleem speelde dat jaar al bijna twintig jaar, want in 1949 had Kinderzorg, dus nog vóór de opening van De Veersesingel als 'debielenhuis', gesteld dat ze als voogdijvereniging die nazorg niet op zich kon nemen.²¹⁹ Het probleem van nazorg aan meerderjarigen, en hun bescherming vooral, werd in 1977 weer actueel wegens de 'dreigende meerderjarigheidsverlaging' welke in 1988 daadwerkelijk werd doorgevoerd.²²⁰

4.3.1 Systematisch werken

Het lijkt erop dat de plannen om op verschillende niveaus tot betere rapportage te komen in de jaren zeventig niet werd verwezenlijkt. Wat de rapportage en systematische, planmatige aanpak betreft, valt in interviews uit het jubileumboek van 2006 en in archiefstukken namelijk op dat in dat decennium de verschillende voorzieningen van de Veersesingel grotendeels als zelfstandige eenheden functioneerden. Ze hanteerden veelal een eigen aanpak en manier van rapporteren. Dat gold vooral voor de pensions die vanaf 1973 werden geopend en die buiten Middelburg lagen. Er was weinig structuur en de groepsleiding moest grotendeels zelf uitzoeken hoe ze zaken aanpakten, vertelden verschillende oud-groepsleiders over hun werk in de jaren zeventig. 'Achteraf verbaas ik me nog wel eens dat die teams een zo grote mate van zelfstandigheid hadden', erkende een groepsleider in 2006. 'Hoe je kinderen wilde aanpakken, moest je eigenlijk zelf uitzoeken. Dat zagen we als een voordeel. De verschillende paviljoens hadden ook heel verschillende klimaten: je had paviljoens die waren wat gezagsgetrouw en in Het Kompas vonden wij dat we vooruitstrevend waren.' Vooruitstrevend, dat wilde zeggen: minder gezagsgetrouw en wel in die mate dat tegen de hoofdleder werd gezegd: 'Waar bemoei jij je eigenlijk mee.'²²¹ Het zelfstandig opereren door de teams kwam onder meer door de toen levende behoefte als collega's aan meer 'samen doen, elkaar vragen, elkaar informeren'. Dat werd volgens de hoofdleder in belangrijke mate gestimuleerd door de 'reeds lang geleden begonnen democratisering'. En dat was ook goed, meende hij, want 'een optimaal gebruik van de therapeutische mogelijkheden van de medewerkers noodzaakte het bieden van een flink stuk ruimte tot meedenken en zelfstandigheid.'²²²

Pogingen om rapportages beter te structureren werden wel ondernomen. Er bestond een rapportageschema, maar onduidelijk was voor groepsleiders wat er precies in moest komen te staan. Hoe gedetailleerd moesten ze zijn en vooral ook: wie mocht het allemaal lezen? Zo wilden leerkrachten van de Ireneschool de rapportages van de kinderen graag inzien. Dat werd weliswaar toegestaan, maar niet als automatisme.²²³ 'Een eng idee. Dossiers kinderen', vond een groepsleider in een discussie over het doel en noodzaak van rapportages in 1977. De hoofdleder wilde oude rapportages ook liever niet bewaren, want dat was vaak 'één brok ellende (negativiteit). (...) Wie moet het lezen?' De conclusie van de bespreking in 1977 was dat rapportages erg belangrijk waren en veel tijd vergden, maar dat het voor de groepsleiders als rapporteurs 'erg moeilijk' bleek 'te rapporteren wat belangrijk is voor de rapportage'.²²⁴ Bij een bezoek van de inspecteur van de Volksgezondheid voor de Zwakzinnigenzorg en de hoofdinspecteur van de directie Kinderbescherming van het Ministerie van Justitie, bleek dat er nauwelijks rapporten bestonden waaruit bleek waarom en hoe de kinderen van de Veersesingel 'extreem gestoord gedrag' vertoonden. Nieuwe medewerkers konden zo geen vat krijgen op hoe ze moesten handelen bij kinderen. Het effect van gebrekkige rapportage was, volgens de hoofdleder, dat 'intuïtief handelen door eigen interpretatie te veel ruimte' kreeg bij medewerkers. Dat zou een bedreiging kunnen vormen voor de juiste behandeling.²²⁵ Des te opvallender is een mededeling anderhalf jaar later, in september 1978, van de hoofdleding van de Veersesingel dat 'de Veersesingel geen rapporten meer schrijft, maar verwijst naar de laatste stafbespreking waarvan de Kinderrechter een verslag heeft toegestuurd gekregen.' De mededeling werd gedaan naar aanleiding het verzoek van het Bureau Kinderrechter om te rapporteren over pupillen.²²⁶

²¹⁸ Idem, II.

²¹⁹ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1949*, 3.

²²⁰ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 134, Verslag hoofdenstaf d.d. 22 november 1977.

²²¹ Visser 2006, 134.

²²² ZA, Kinderzorg, inv.nr. 126, H.F. Geervliet, Notitie 'Huize "De Veersesingel"', 6 mei 1974, 1, 3.

²²³ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 134, Verslag Hoofdenstaf 4 maart 1977.

²²⁴ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 134, Maandagmiddagbespreking dd. 14-2-1977.

²²⁵ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 128, Ingek. stukken 1977, Verslag Huize "De Veerse Singel", 14 september 1977, 1.

²²⁶ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 134, Notities hoofdenoverleg d.d. 25 september 1978.

Dat er nauwelijks sprake was van een gestructureerd, richtinggevend beleid, stelden ook de organisatieadviseurs van het Utrechtse bureau Van der Torn & Buningh vast in 1979. Het gebrek aan structuur zagen zij allesbehalve als een voordeel, zoals medewerkers dat wel zagen omdat zo binnen Kinderzorg 'alles kan'.²²⁷ Maar gebrek aan gestructureerde planvorming voorkwam volgens de adviseurs juist dat er zorg werd geleverd waar ook daadwerkelijk behoefte aan was. Dat was volgens hen 'een onontgonnen terrein' binnen Kinderzorg.²²⁸ Daarbij dachten ze onder meer aan visievorming op welke hulp mensen wensten en tegen welke prijs, maar ook aan een het ontwikkelen van een visie op maatschappelijke ontwikkelingen als de economische recessie waarin Nederland zich eind jaren tachtig bevond en de toename van het aantal één-oudergezinnen. Ook zou er meer transparantie moeten komen richting de ouders en hun kinderen, vooral vanwege de belangen van de zorgverleners rond de vereiste bezettingsgraad. Tegelijk, meenden de onderzoekers, bestond er binnen Kinderzorg een goede balans tussen vernieuwing van onderaf versus voorzichtige beleidsvorming vanuit een behoudend bestuur.²²⁹

Het rapport van Van der Torn & Buningh uit 1979 kreeg een concrete vertaalslag in beleidswijzigingen. Naar het voorbeeld van vijf andere sectoren binnen Kinderzorg, kreeg de Veersesingel begin 1980 een begeleidingscommissie. Die kwam in plaats van de 'huiskommissie' die in 1975 op advies van de hoofdleder van de Veersesingel het licht had gezien en waarin bestuur en personeel overlegden.²³⁰ De nieuwe begeleidingscommissie bestond naast het behandelteam uit vertegenwoordigers van plaatsende instanties, het bestuur en de directie van Kinderzorg. Zij kregen van het behandelteam verslagen toegestuurd over hun werk en over het functioneren van de voorziening. Er werd dan ook uitvoering gesproken over het reilen en zeilen van de voorziening, maar ook over de ontwikkeling van nieuwe werkwijzen. Het bestuurslid van Kinderzorg dat deel uitmaakte van de begeleidingscommissie kon vervolgens verslag uitbrengen van de gang van zaken aan het verenigingsbestuur. Met deze aanpak zou er volgens de interne discussienota uit 1979 een brug geslagen kunnen worden tussen 'de uitvoering' door medewerkers en het bestuur, waarmee de afstand steeds groter werd.²³¹

Maar met het schrijven van overzichtelijke rapportages over de kinderen bleven velen moeite houden. 'Iedere groepsleider had zo zijn eigen stijl van rapport schrijven: de één deed het netjes, de ander op de achterkant van een kladblok', herinnerde een groepsleidster de situatie van begin jaren tachtig. Ook toen waren methodiek en hulpplannen nauwelijks aanwezig. 'Er werd heel erg met het hart en de handen gewerkt, minder met het hoofd.'²³²

4.4 Contact met familie

De contacten met plaatsende instanties lijken in de jaren zestig redelijk op orde te zijn geweest, maar de rapportage liet te wensen over. Onduidelijk is hoe het met de contacten met ouders en familie was gesteld. In de jaren zeventig kwam daar wel meer aandacht voor. 'Het is noodzakelijk, dat niet alleen bedreigde kinderen worden geholpen, maar ook de eigen ouders, indien zulks maar enigszins mogelijk is', schreef directeur De Jager in 1969.²³³ Vier jaar later, in 1973, constateerden ook groepsleiders dat ze een veel nauwere band met de ouders van de kinderen moesten ontwikkelen. 'Steeds meer wint de opvatting veld, dat groepsopvoeders (...) niet teveel van de ouders moeten afnemen, maar meer verantwoordelijkheid met hen moeten delen.'²³⁴ Daarom zouden ouders moeten kunnen deelnemen aan het hulpverleningsproces. Twee jaar later werd melding gemaakt van ouders die logeerden bij hun kinderen.²³⁵ Om oudercontacten te structureren maakte een maatschappelijk werkster deel uit van het behandelingssteam. In het eerste halfjaar van 1974 legde zij 36 bezoeken af bij ouders, bezocht ze

²²⁷ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 70, *Een verkenning in Kinderzorg*. (Utrecht, Van der Torn & Buningh organisatieadviseurs, 1979) 9.

²²⁸ Idem, 2.

²²⁹ Idem, 1-2, 6, 15.

²³⁰ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 126, H.F. Geervliet, Notitie 'Huize "De Veersesingel"', 6 mei 1974, 5; inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1975*, 4.

²³¹ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 70, *Het ABC van Kinderzorg Zeeland*, (Middelburg, 1978) en *Diskussienota over het beleid van de Vereeniging Kinderzorg Zeeland* (Middelburg, december 1979) 29, 37.

²³² Visser 2006, 151.

²³³ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 67, G.J. de Jager, *Kinderzorg in de jaren zeventig* (Middelburg, december 1969) I.

²³⁴ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 126, H.F. Geervliet, Notitie 'Huize "Veerse Singel"', 6 mei 1974, 2; inv.nr. 69, Nota van het personeel, geciteerd in: *Jaarverslag Kinderzorg 1973*, 4.

²³⁵ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 69, *Jaarverslag Kinderzorg 1975*, 4.

veertien keer diverse paviljoens en woonde ze 19 werk- en stafbesprekingen bij.²³⁶ Tegelijk bleek onduidelijk voor diverse groepsteams wie nu precies welke contacten moest onderhouden en ook wat precies het nut was van de bezoeken die de maatschappelijk werkster aflegde.²³⁷

De visie van De Jager en de groepsofvoeders was een van de verklaringen waarom halverwege de jaren zeventig de groei van de gezinsbenadering binnen Kinderzorg meer aandacht kreeg. Volgens de vereniging werd dat zowel door jongeren als ouders gewaardeerd. Zelfs in die mate dat hulpverlening niet langer meer als een straf werd ervaren, omdat slechts in uitzonderingssituaties voor een langdurige scheiding van ouder en kind werd gekozen. Dat kwam, meende de opsteller van een intern rapport in 1978, vooral doordat ook de ouders zelf begeleiding kregen.²³⁸ 'Kinderzorg betekent ouderzorg', zo luidde al een slogan van de vereniging drie jaar eerder, in 1975.²³⁹ In de eerste helft van 1974 hadden diverse medewerkers al een cursus gezinstherapie afgerond, inclusief praktische oefeningen in gezinnen.²⁴⁰

Het was een bescheiden start, bleek in 1978. Volgens de opstellers van een intern rapport bevond de hulpverlening aan de ouders van Kinderzorg-kinderen zich nog in een 'beginstadium' en was het een 'geweldig onontwikkeld gebied'.²⁴¹ Al waren er ook goede resultaten geboekt door gesprekken te voeren en samen op te trekken met ouders, bijvoorbeeld tijdens gezellige activiteiten. En ook gingen kinderen van de Veersesingel in de tweede helft van de jaren zeventig steeds vaker in het weekend naar hun ouders, wat vooral het werk op zondagavonden voor het personeel extra zwaar maakte.²⁴²

De nieuw ingestelde begeleidingscommissie zou, vanaf 1980, aandacht besteden aan de verhouding met de ouders. Dat zou niet alleen gebeuren ten tijde van de behandeling van hun kinderen, maar ook door nazorg nadat kinderen uit de Veersesingel waren ontslagen. Een optie die in 1979 werd gedaan, was om ook een afvaardiging van de cliënten in de begeleidingscommissie op te nemen, maar daarvan was dat jaar nog geen sprake van.²⁴³ Of dat voornemen in de jaren tachtig is uitgevoerd, valt buiten het bestek van dit onderzoek.

4.5 Conclusie

Tot in de jaren zestig streefde de Veersesingel naar een opvang en opvoeding die zoveel mogelijk die in een gewoon gezin zou benaderen, al twijfelde psycholoog Verdam al in 1959 aan de haalbaarheid daarvan. Dat kwam onder meer doordat sommige pupillen zoveel aandacht nodig hadden dat het samenleven met anderen onmogelijk was. Wel kwam er meer aandacht voor individuele behandelingen, zoals speltherapie, en in de jaren zestig voor normalisatie. Meer individuele aandacht werd in de jaren zeventig verder ook gestimuleerd door de verkleining van leefgroepen in combinatie met ambulante begeleiding. In de kamerbegeleiding vanaf 1973 kregen de oudere pupillen met LVB veel vrijheid omdat vrijheid goed zou zijn voor hun ontwikkeling. Het leidde echter tot gebrek aan begeleiding en tot als onveilig ervaren situaties voor pupillen.

De aandacht voor individuele begeleiding vanaf de jaren vijftig werd niet gecombineerd met goede behandelingsplannen. Relevante informatie was begin jaren zestig nog niet beschikbaar en geordend. Ook verbeteringen, zoals het invoeren van een ochtendoverleg, hielpen maar beperkt, evenals het opstellen van opvoedingsplannen die werden opgesteld in samenspraak met ouders, familie en, zo mogelijk, het kind. Pogingen om rapportages beter te structureren mislukten. Er bestond weliswaar een rapportageschema, maar onduidelijk was voor groepsleiders wat er precies in de rapporten moest komen te staan. Het effect van de gebrekkige rapportage was dat groepsleiders veelal hun eigen intuïtie volgden bij de behandeling van de pupillen. Tot eind jaren zeventig bleven groepsleiders moeite houden met het schrijven van rapporten, wat uiteindelijk een negatief effect had op de behandeling van de pupillen. De contacten met plaatsende instanties lijken in de jaren zestig wel redelijk op orde te zijn geweest. Aan de oudercontacten, die nodig waren om een betere

²³⁶ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 126, Overzicht werkzaamheden 2^e half jaar 1974.

²³⁷ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 126, Kwartaalrapport over de maanden oktober, november en december 1974.

²³⁸ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 70, *Het ABC van Kinderzorg Zeeland*, (Middelburg, 1978).

²³⁹ Visser 2006, 118.

²⁴⁰ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 126, Verslag van werkzaamheden gedurende het tweede kwartaal 1974.

²⁴¹ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 70, *Het ABC van Kinderzorg Zeeland*, (Middelburg, 1978) IV.

²⁴² ZA, Kinderzorg, inv.nr. 134, Maandagmiddagbespreking dd. 28-3-1977.

²⁴³ ZA, Kinderzorg, inv.nr. 70, *Het ABC van Kinderzorg Zeeland*, (Middelburg, 1978) en *Diskussienota over het beleid van de Vereeniging Kinderzorg Zeeland* (Middelburg, december 1979).

gezinsbenadering te kunnen opzetten, was aan het einde van de onderzochte periode nog veel te verbeteren.

Hoofdstuk 5 Conclusie

5.1 Wat is er gebeurd?

Fysiek geweld kwam gedurende de gehele onderzoeksperiode voor binnen de Veersesingel. Een paviljoenshoofd sloeg de kinderen soms om hen te corrigeren of om de orde te handhaven. Ook kinderen waren soms gewelddadig. Jongens probeerden in verschillende perioden brand te stichten, werden soms agressief richting leiding en konden, in de jaren zeventig, agressief reageren wanneer ze werden aangesproken op hun, volgens de leiding onverantwoorde, alcoholgebruik.

Fysieke verwaarlozing kwam in de jaren vijftig binnen de Veersesingel voor in de vorm van eenzijdig eten en onhygiënische omstandigheden. Slechte hygiëne leidde in 1956 tot een paratyfus-epidemie onder leiding en pupillen van de Veersesingel. In 1957 was de keuken slecht schoongemaakt. Dat had alles te maken met de slechte staat van de gebouwen.

Psychisch geweld vond plaats tot in de jaren zestig in de vorm van soms drastische vrijheidsbeperking. Binnen de Veersesingel werd geen gebruik gemaakt van isoleercellen, maar jongens en meisjes werden soms naar de gesloten inrichting Huize Welkom in Arnhem gestuurd als straf. Ook werd soms langdurig kamerarrest opgelegd. Psychisch geweld vond ook plaats tussen jongeren onderling, bijvoorbeeld door het 's avonds bezoeken van de slaapzalen van andere groepen. In de jaren vijftig werd een jongen die lange werkdagen maakte sterk onderbetaald door zijn werkgever. In de jaren zeventig werd een onveilig klimaat voor groepsleden gecreëerd doordat jongeren overmatig alcohol of drugs gebruikten.

Vormen van psychische verwaarlozing zijn gevonden in het behandelen van de jongeren onder hun niveau, wegens verkeerde diagnostiek. Door de verkeerde inschatting liepen sommige jongens en meisjes een nog verdere ontwikkelingsachterstand op. Psychische verwaarlozing ontstond ook wanneer kinderen te weinig aandacht kregen. Dat kwam voor gedurende de gehele onderzochte periode. Een gerelateerde vorm van psychische verwaarlozing is dat er vanaf halverwege de jaren zeventig te weinig toezicht werd gehouden op jongeren of dat ze te weinig begeleiding kregen naar een zelfstandig bestaan. Psychische verwaarlozing vond tot in de jaren zestig ook plaats wanneer jongeren voor straf het weekend niet naar hun ouders mochten gaan, of wanneer jongeren verplicht ouderwetse kleding moesten dragen.

Van seksueel misbruik zijn drie voorvallen gevonden: eenmaal door een personeelslid dat een meisje met een LVB benaderde voor seksueel contact, eenmaal door een jongen die jongere jongens misbruikte en eenmaal door een jongen die zich teveel met jonge meisjes ophield. Ook was er eenmaal sprake van geweld tegen zichzelf toen een meisje vijftien Chefarine tabletten innam.

5.2 Hoe heeft het kunnen gebeuren?

In het verleden werd soms gedrag als gangbaar gezien wat tegenwoordig als geweld wordt beschouwd. Zo werden soms lange straffen uitgedeeld, zoals het twee weken lang opsluiten van zwakbegaafde jongeren in Huize Welkom in Arnhem die daarnaast ook nog enkele weken lang 's avonds kamerarrest kregen. Fysieke en verbale agressie van jongeren werd tot in de jaren zestig niet getolereerd, maar dat veranderde aan het eind van dat decennium. Grotere tolerantie ten aanzien van onaangepast gedrag leidde er soms toe dat jongeren hun groepsleiding mocht uitschelden.

Tot in de jaren zestig was in de Veersesingel sprake van een leefklimaat met vaste, duidelijke regels voor zowel pupillen als personeel. Zo deden directie en leidinggevenden vaak als vanzelfsprekend een beroep op medewerkers. Daardoor was personeel altijd beschikbaar voor de kinderen. Dat vormde een risicofactor omdat het leidde tot overwerkt personeel, waardoor de zorg aan de kinderen verslechterde. Een andere risicofactor die de zorg verslechterde, was de zeer slechte kwaliteit van de huisvesting tot 1966. Daar kwamen nog eens onhygiënische omstandigheden bij, wat mede een verklaring kan zijn voor de paratyfus-epidemie in 1956. In de grote leefgroepen was tot halverwege de jaren zestig sprake van weinig privacy en onvoldoende aandacht voor pupillen.

Diverse andere risico's die het voorkomen van geweld kunnen verklaren, zijn te herleiden tot problemen rond het personeel. Directie en bestuur van Kinderzorg lijken tot in de jaren zestig onvoldoende aandacht te hebben gehad voor de gebrekkige kwaliteiten van beginnend personeel. Dat was vaak ongeschoold en te jong en had vaak onvoldoende gezag over oudere pupillen. Zowel groepsleiders als de directeur en gespecialiseerde medewerkers waren niet altijd in staat om het

niveau van jongeren goed in te schatten. Daardoor leden kinderen soms grote schade in hun ontwikkeling.

Een ander risico vormden de slechte arbeidsvoorwaarden binnen Kinderzorg, vooral tot 1962. Salarissen van vooral de assistent-groepsleidsters waren lager dan in vergelijkbare instellingen in het land – en die waren al niet hoog. Daarbij kwam dat werktijden erg lang waren en de werkdruk hoog. Ook buiten de officiële werktijden om werd wel beroep gedaan op het personeel. Die praktijk bleef bestaan gedurende de gehele onderzochte periode. Het grote voordeel daarvan was dat groepsleiding weinig wisselde en dat er daardoor stabiliteit in de leefgroepen bestond. Daar staat tegenover dat personeel ook in hun vrije uren nooit echt afstand van hun werk kon nemen en tot rust kon komen. De werkdruk werd bij tijden nog verhoogd door personeelstekorten en personeelscrises, wat tot ver in de jaren zeventig bleef bestaan. Personeelstekorten leidden begin 1969 onder meer tot de sluiting van het paviljoen voor werkende meisjes. Tot 1971 werkten op elke leefgroep drie personeelsleden, die gezamenlijk een volledig 24-uursrooster draaiden, zeven dagen per week. Vanaf 1971 werden teams gestaag uitgebreid tot vijf man personeel, maar ook daarna bleef de werkdruk hoog door de onuitgesproken verwachting dat er nooit tevergeefs een beroep op personeel kon worden gedaan.

Naast het lage salaris en de hoge werkdruk, vormde bij tijden slecht functioneren door de directie een risicofactor. Dat was eind jaren vijftig het geval. Onder meer plaatste de directie personeel soms tegen hun zin over naar het 'debielenhuis'. Dat werkte negatief uit op de zorgkwaliteit. Lange tijd ontbrak 't het personeel aan inspraak. Dat wekte ergernis en kan mogelijk de motivatie voor het werk hebben benadeeld. In 1979 leverde een crisis binnen het personeel van de Veersesingel veel spanning op voor personeel en jongeren. De crisis leidde uiteindelijk tot sluiting van een van de paviljoens.

Dat veel praktijken in de Veersesingel bleven zoals ze waren, wijst op een ingeslapen cultuur waarbij weinig oog was voor het belang van kinderen. Ook bestond er lange tijd relatief weinig aandacht voor individuele kinderen doordat leefgroepen te groot waren. Door ruimer opgezette nieuwbouw die in 1966 in gebruik werd genomen, kwam er meer rust in de leefgroepen. Maar twee jaar later, vanaf 1968, werd de Veersesingel een AWBZ-instelling. Vanaf dat jaar werden er meer kinderen opgenomen in de Veersesingel die geclassificeerd kunnen worden als jongeren met een LVB met zwaardere, meer psychiatrische problematiek waardoor de onrust juist toenam. Het gemiddeld lagere IQ van jongeren leidde ertoe dat eind jaren zeventig minder jongeren een eigen bestaan konden opbouwen met een baan in het vrije bedrijf of op een Sociale Werkplaats. Ze kwamen vaker thuis te zitten met minder dagbesteding een slechter toekomstperspectief. Dat leidde tot meer onrust en problemen.

In de jaren zeventig kwam wel meer aandacht voor differentiatie, zodat meer individuele begeleiding mogelijk werd. Dat werd versterkt door de opening van pensions vanaf 1973. Maar ondank de groeiende aandacht voor individuele benadering nam de vaste leefstructuur in sommige leefgroepen af, terwijl de jongeren daar wel behoefte aan hadden. Zo lijkt ondanks de toenemende aandacht voor individuele behoeften van de jongeren, het gebrek aan structuur dat streven teniet te hebben gedaan.

Gebrek aan duidelijke structuren ontstond na 1973 met name in de pensions buiten Middelburg. Een eerste oorzaak daarvan was het gebrek aan leiding en een ver doorgevoerde cultuur van tolerantie. De medewerkersteams van de Veersesingel opereerden veel zelfstandiger dan voorheen en namen de hoofdleiding niet altijd even serieus. Tegelijk bleken veel groepsleiders onvoldoende in staat te zijn tot het schrijven van heldere rapportages en het planmatig begeleiden van pupillen. Onder meer tijdgebrek was soms een reden om rapporten niet te schrijven. Arbeidstijdverkorting in de jaren zeventig, en de meer wisselende groepsleiding die daarvan het gevolg was, was een tweede oorzaak waardoor de jongeren minder structuur kregen aangeboden dan waar ze behoefte aan hadden. Dat gebeurde ondanks het hogere opleidingsniveau van het personeel in de Veersesingel. Mogelijk kwam dat doordat de vaak intern gevolgde bijscholing ondermaats was. Vanaf begin jaren zeventig kwam vanuit directie en medewerkers meer aandacht voor ouderbetrokkenheid. Ouders mochten zelfs komen logeren. Toch bleef ouderbetrokkenheid nog lange tijd een 'geweldig onontwikkeld gebied', bleek eind jaren zeventig. Hoe deze ontwikkeling effect heeft gehad op de zorg voor de pupillen, is in deze studie niet achterhaald.

Geraadpleegde literatuur

B. van der Horst, 'Historie Meilust', in: *Stad Nijkerk*, 27 december 2006

G.J.M. Janssen, *Vereeniging 'Kinderzorg'. 90 jaar zorg voor kinderen* (Middelburg, 1996)

F. Visser, *Een kind is geen postpakket. 100 jaar vereeniging Kinderzorg* (Middelburg, 2006)